

Novije jezične mijene u govoru Murtera

Juraga, Antea

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:074512>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-05**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

**SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET**

Antea Juraga

Novije jezične mijene u govoru Murtera

(DIPLOMSKI RAD)

Rijeka, 2020.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za kroatistiku

Antea Juraga
Matični broj: 0009069670

Novije jezične mijene u govoru Murtera

DIPLOMSKI RAD

Diplomski studij: Hrvatski jezik i književnost i Informatika

Mentorica: doc. dr. sc. Marina Marinković

Rijeka, 21. prosinca 2020.

IZJAVA

Kojom izjavljujem da sam diplomski rad naslova *Novije jezične mijene u govoru Murtera* izradila samostalno pod mentorstvom doc. dr. sc. Marine Marinković.

U radu sam primijenila metodologiju znanstvenoistraživačkoga rada i koristila literaturu koja je navedena na kraju diplomskoga rada. Tuđe spoznaje, stavove, zaključke, teorije i zakonitosti koje sam izravno ili parafrazirajući navela u diplomskom radu na uobičajen način citirala sam i povezala s korištenim bibliografskim jedinicama.

Studentica

Antea Juraga

Potpis

A handwritten signature in black ink, appearing to be 'Antea Juraga', written over a horizontal line.

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Motivacija i tema	1
2.1. Cilj rada	2
3. O govoru Murtera	2
3.1. Opći podatci o mjestu i geografskom položaju	2
3.2. Pripadnost i neke od značajki govora Murtera (dosadašnja istraživanja i rezultati)	3
4. Metodologija rada	4
1. 4.1. Informanti	6
5. Novije jezične mijene u govoru Murtera	7
5.1. Fonološka razina	10
5.1.1. Zamjenica <i>ča</i> i njezini kompoziti	10
5.1.2. Čakavska nepreventivna vokalizacija	12
5.1.3. Prijelaz fonema * <i>e</i> i <i>ě</i> u /a/ iza palatala	13
5.1.4. Refleks jata	14
5.1.4. Čakavska tendencija jake vokalnosti.....	18
5.1.5. Nepostojanje afrikate / <i>ʒ</i> /	19
5.1.6. Čakavizam	21
5.1.7. Slabljenje šumnika na dočetu zatvorena sloga	22
5.1.8. Ostale konsonantske značajke	25
5.1.8. Redukcija dočetnoga /-l/	28
5.1.9. Rotacizam	30
5.1.10. Skupina / <i>čr</i> /	31
5.1.11. Šćakavizam.....	31
5.1.12. Skupine / <i>šk</i> /, / <i>šp</i> / i / <i>št</i> /	32
5.1.13. Neutralizacija /m/ u /n/	33
5.1.14. Izjednačenje prijedloga <i>iz</i> i <i>s</i> u jedan oblik	34
5.1.15. Skupine / <i>jt</i> / i / <i>jd</i> /	35
5.2. Morfološka razina	36
5.2.1. Oblici glagola <i>biti</i> za tvorbu kondicionala	36
5.2.2. Neproširena osnova u jednosložnih imenica m. r.	36
5.2.3. Nerelacijski morfem /ov/ ili /ev/ u G mn. imenica m. r.	37
5.2.4. Ništični relacijski morfem u G mn. imenica svih triju rodova.....	38
5.2.5. Neujednačenost relacijskih morfema D, L i I mn.	41

5.2.6. Unifikacija /u/ u 3. l. mn. prezenta	43
6. Zaključak	44
7. Literatura	45
8. Prilozi.....	48
8. 1. Karta otoka Murtera	48
8.2. Ogledi govora.....	48
8.2.1. Primjer dijela ogleda govora ispitanika starije govorne skupine	48
8.2.2. Primjer dijela ogleda govora ispitanika srednje govorne skupine.....	50
8.2.3. Primjer dijela ogleda govora ispitanika mlađe govorne skupine	52
8.3. Tablice.....	53
8.3.1. Tablica 1. Refleks jata prema kategorijama u govornim skupinama	53
8.3.2. Tablica 2. Redukcija konsonanta u slabljenju šumnika na dočetu sloga	53
8.3.3. Tablica 3. Skupine /šk/, /šp/ i /št/ u primljenica	53
8.3.4. Tablica 4. Skupine /jt/ i /jd/	53
8.3.5. Tablica 5. Množinski oblici D, L i I u deklinaciji imenica, zamjenica i pridjeva ..	53
8.4. Grafikoni	53
9. Sažetak.....	53

1. Uvod

Ovaj se rad bavi proučavanjem novijih jezičnih mijena u govoru mjesta Murtera. Orijentir su u proučavanju alijetetne i alteritetne značajke čakavskih govora na fonološkoj i morfološkoj razini. Usporedbe su dobivene na temelju dosadašnjih istraživanja govora Murtera (obuhvaćena 2004. i 2010. godina) i novih snimaka izvornih govornika, a vršile su se uočavanjem novijih jezičnih mijena u govoru u sinkroniji.

O tome je li i u kolikoj mjeri izgubljena arhaičnost sustava te kako se govor Murtera mijenja, analizirat će se promatrajući živi govor triju govornih skupina (starije, srednje i mlađe).

2. Motivacija i tema

Zanimanje je za dijalektologiju potaknuto i započeto kolegijem *Dijalektologija hrvatskoga jezika*, nastavilo se *Odabranim temama iz povijesti i dijalektologije hrvatskoga jezika*, *Njegovanjem kulturne baštine: izradom dijalektnih rječnika*, sve navedeno pod vodstvom prof. dr. sc. Silvine Vranić te *Hrvatskom dijalektalnom frazeologijom* pod vodstvom dr. sc. Ivane Nežić. Na Međunarodnoj studentskoj konferenciji *Kultura, baština i zavičaj* održanoj 2017. godine na Filozofskom fakultetu u Rijeci, nakon mojega izlaganja o govoru Murtera¹, postavljeno je pitanje: „čuvaju li mlađi govornici jezičnu starinu i u kojoj mjeri?“, koje me s manjim odmakom potaknulo na daljnja istraživanja. Kako je moj interes otpočetak (bio) usmjeren na tradicionalnu dijalektologiju zbog traganja za arhaičnim u ruralnim govorima, godine 2018. pisala sam završni rad na temu *Murterska čakavština u poeziji Ive Šikića Balare*, dok je tema potaknuta spomenutim pitanjem, ali i znatiželjom za sve aktualniju granu dijalektologije – sociolingvistiku, prijavljena 2020. kao diplomski rad.

Ovaj je diplomski rad zamišljen ne samo da odgovori na postavljeno pitanje, već i da, nadalje, prikaže trenutnu sliku govora Murtera uspoređujući govor različitih generacijskih skupina. Osim toga, na terenskome istraživanju želja mi je bila isprobati različite tehnike i metode prilikom intervjuiranja kojima se koriste dijalektolozi, razmotriti jezičnu situaciju i,

¹ Potaknuta entuzijazmom prof. dr. sc. Silvine Vranić nakon odslušanoga kolegija *Dijalektologija hrvatskoga jezika*, napravljena je improvizacija terenskoga istraživanja te je snimljen kratki film *Govor Murtera* s ciljem osvješćivanja njegovanja kulturne baštine te poticanja kolega i drugih studenata na izradu istih i/ili sličnih projekata.

što je najvažnije, zabilježiti spontani govor kao odraz govora u zaustavljenom vremenu da bi se sačuvao identitet skupine stanovnika jedne otočne sredine.

2.1. Cilj rada

Cilj je ovoga diplomskog rada uočiti, navesti i opisati novije jezične mijene na fonološkoj i morfološkoj razini u mjesnome govoru Murtera te ih usporediti s rezultatima dosadašnjih istraživanja. Jezične mijene promatrat će se kroz tri različite dobne skupine informanata, a njihova pripadnost čakavskomu narječju utvrdit će se razlikovnim kriterijima najvišega i nižega razlikovnog ranga (alijetetima i alteritetima).

3. O govoru Murtera

3.1. Opći podatci o mjestu i geografskom položaju

Otok Murter smjestio se na sjeverozapadnome dijelu šibenskog arhipelaga, kao najveći među tamošnjim otocima. Četiri su naseljena mjesta na ovom otoku: Tisno², Jezera, Betina i istoimeni Murter koji slovi za najveće i najnapučenije³ mjesto. Približno 2100 stanovnika danas živi u mjestu Murteru, a uzmemo li u obzir sam početak 21. stoljeća, mjesto bilježi blagi porast stanovništva. Stanovništvo je pretežito katoličke vjere. Grad Šibenik neposredno je središte okolice.

Oduvijek se živjelo strogo tradicionalno⁴, tako se ni danas situacija nije bitno promijenila, bez obzira na utjecaj sveprisutne modernizacije društva. Na otoku Murteru poljoprivreda i ribarstvo bile su dvije glavne djelatnosti. Osim njih stanovništvo se još bavilo i

² Tisno je dobilo ime po tijesnom morskom prolazu koje dijeli otok od kopna čime ga funkcionalno povezuje s njime. Prema geografskome položaju, Murter se nalazi na sjeverozapadu, Betina na sjeveroistoku, a Jezera na jugu (Juraga, E., 2010: 5). U prilogu je dana Karta otoka Murtera.

³ Početkom 21. st. na otoku živi oko 4500 stanovnika (2000 u Murteru, 700 u Betini, 1000 u Tisnome i 800 u Jezerima) (Juraga, E., 2010: 10).

⁴ Pored ovih sažetih opisa, Vladimir Skračić je o svome mjestu zapisao ovako: „E lipi je naš Murter, imamo sinpatični, veseli i gostojubivi svit, ki voli pismu, provod i igru. Unda imamo naše lipo i čisto more, pa noliko pustih sik i škoji u Kurnati (...) Zatin naše lipe vale ispo škoja, samo žalo i sabun, i kad se dodadu Vinci, Modrave i Vranjsko jezero, pa škoji sazmorca Murtera i plus tomu most u Tisnomu, ki nas veziva sa cilin svitun, e pa ja mislin da to nema na voj našoj planeti“ (Skračić, 2006: 269).

stočarstvom (uzgojem ovaca, kokoši, koza i svinja, a svaka je kuća imala i po jednog *tovara*), maslinarstvom te brodogradnjom. Od svih navedenih djelatnosti danas se stanovništvo bavi poljoprivredom, ribarstvom, maslinarstvom, ali i turizmom te ugostiteljstvom, što dokazuje prelazak primarnih i sekundarnih djelatnosti na tercijarne. Povećana fluktuacija ljudi na otoku u ljetnim mjesecima dovela je do prelaska na tercijarne djelatnosti, što je svakako pridonijelo promjenama u govoru jer se češće javljala potreba za jezičnom prilagodbom.

3.2. Pripadnost i neke od značajki govora Murtera (dosadašnja istraživanja i rezultati)

Prema dosadašnjim istraživanjima⁵, govor Murtera pripada sjeverozapadnomu krilnom tipu otočnoga poddijalekta južnočakavskoga ikavskog dijalekta čakavskoga narječja (Lisac, 2009: 161). U murterskim govorima naići ćemo na supostojanje čakavskih i štokavskih elemenata kao, uostalom, i u drugim otočnim govorima, međutim neupitno je riječ o čakavskome punktu, koji teško da će do kraja podlijeći štokavskomu utjecaju. Iako je govor Murtera dosad malo istraživani, važno je istaknuti doprinos, u prvomu redu, Ede Jurage, ali i Josipa Lisca koji je odredio mjesto murterskoga govora u čakavskom narječju (Lisac, 2004). Neke od značajki govora Murtera navest će se na temelju njihovih (Juraga, E., 2004: 253–268; Lisac, 2004: 245–251) i mojih zapisa (Juraga, A., 2018: 11–26).

Iako je zamjenica *ča* zamijenjena oblikom *šta*, fonološki je sustav govora Murtera obilježen čakavskim značajkama poput čakavskoga akuta (*divôjka*, *likâr*, *jâ*), koji je vrlo dobro očuvan, frikativa *ž* umjesto afrikate *dž* (*žëp*, *svidôžba*), staroga glasa *ę* koji iza *j*, *č* i *ž* prelazi u *a* (*jazîk*, *počâti*, ali: *gnjízdo*), ili *e* (*počêti*) i konsonantskih skupina, uz /jt/: *dôjti*, *pôjti* i /jd/: *dôjde*, *obâjde*, izdvajaju se i sljedeće: /čr/ (*čr̄v*), /dl/ > /zl/: *zlàke*, /zj/ (<*zdj): *gròzje*, /šč/: *ščapun*, *išču* i druge. Praslavensko *dj dalo je *j* (*gòsppojo*, *gròzje*), a u manjem dijelu moguć je i ostvaraj *ž* (*měđu*, *čãđu*). Ističe se prijelaz *f* > *h* (*hažô*, *kâha*, *huncût*), nepostojanje glasa *l* umjesto kojega dolazi *j* (*ùje*, *pòje*, *jubâv*) te nerazlikovanje afrikata *č* i *ć*, odnosno ujednačenost na *č* (*čovîk*, *kùča*, *cvîče*)⁶. Dočetno *-l* će zadržati svoj oblik samo u N deklinabilnih riječi, a prilikom realizacije u glagolskome pridjevu radnom pratimo dvojaku

⁵ Prije 15-ak godina, za vrijeme Lišćeva istraživanja, znanstvena je literatura o govoru Murtera bila nedostatna (Lisac, 2004: 245), no nekoliko godina kasnije (2010.) objavljen je rječnik – Edo Juraga, *Rječnik govora otoka Murtera* te su poduzeta i druga istraživanja. Osim rječničke građe, u Rječniku nalazimo i povijesne činjenice, podatke o svima četirima mjestima te dijalektološku analizu na fonološkoj i morfološkoj razini.

⁶ Autor E. Juraga u svim primjerima foneme *č* i *ć* ne bilježi ujednačenim znakom *č*, stoga se primjeri iznose prema izvorniku.

mogućnost (*rěka* prema *bija*). Vrlo je raširena promjena *ra > re* (*rěsti*⁷ || *rěsti*⁸, *krěsti*⁹, *rébac*¹⁰ || *rěbàc*¹¹). Usto, refleks jata je ikavski (*lîp*, *obîd*, *cvîče*), što je tipično za južnočakavski dijalekt, uz vrlo malen broj neustaljenih ekavizama (*věrovati*, *věnac*¹² || *vénac*¹³).

U morfološkom je sustavu prepoznatljiv gramatički morfem *-un* u I jd. imenica ženskoga roda (*rukûn*, *ženûn*). G mn. imenica svih triju rodova ima nulti gramatički morfem (*cîc*, *briměn*, *stàrac*), dok je kod imenica m. r. čest nerelacijski morfem *-ov* (*postòlov*, *tovàrov*), odnosno *-ev* (*kràjev*, *kaičev*). A mn. ima *-e* (*bròde*, *smòke*), L jd. m. r. ima *-u* (*bròdu*, *kantínu*). U D, L i I mn. imenica s. i m. r. gramatički su morfemi ujednačeni u morfemu *-ima(n)*: *š njiiman* : *u njiiman*. U D mn. imenica ž. r. ovjeren je nastavak *-aman* (*ženàman*). Nastavak *-ah* zabilježen je u L mn. imenica ž. r. (*po kùčah*). U I mn. imenica ž. r. ovjereni su nastavci *-ami*: *našemi susedami* i *-aman*: *ženàman*. Navedeno ukazuje na neujednačenost morfema za D, L i I mn. imenica ž. r.

U upitno-odnosnim zamjenicama imamo kontrahiraneoblike: *kî* ('koji'), *kâ* ('koja') i *kô* ('koje'). Umjesto „*kadi* i *kade* Murter ima *dě* i *dî*“, ali ne i u primjeru *vòde* ('ovdje') (Lisac, 2004: 248).

Osim što se u govoru prepoznaju određeni i neodređeni likovi, pridjevi se ističu komparativnim nastavkom *-ji* (*šîrok – šîrje*, *lâk – lâšje*).

U glagola, prezent 3. l. mn. ima nastavak *-u* (*páru*, *vîdu*, *mîslu*), a karakteristični su i oblici pomoćnoga glagola *biti* u tvorbi kondicionala (*bin*, *biš*, *bi*, *bmo*, *bite*, *bi*).

4. Metodologija rada

Terensko istraživanje provedeno je u srpnju i kolovozu 2020. godine na otoku Murteru¹⁴. Intervjuiranje se provodilo u tri slijeda. Nakon suglasnosti o voljnom pristanku na

⁷ (Juraga, E., 2004: 254; 2010: 21).

⁸ (Lisac, 2004: 248).

⁹ (Lisac, 2004: 248), međutim, E. Juraga navodi da se isti primjer ostvaruje u govoru Betine, Jezera i Tisnoga (iako je danas prevladao oblik *krăsti*), ali ne i Murtera (Juraga, E., 2010: 21).

¹⁰ (Juraga, E., 2010: 222).

¹¹ (Lisac, 2004: 248).

¹² (Juraga, E., 2010: 19).

¹³ (Lisac, 2004: 246).

¹⁴ Radi potrage za izvornim govornikom, samo jedno terensko istraživanje nije provedeno na otoku Murteru, već na otoku Gangarou.

sudjelovanje u istraživanju govora Murtera¹⁵, od svih su ispitanika tražene informacije koje su važne za dijalektološku analizu (ime, prezime, godina rođenja, obrazovanje, zanimanje, mjesto rođenja govornika, roditelja i bračnoga suputnika). Slijedilo je ispitivanje metodom slobodnoga govora¹⁶ i metodom upitnika¹⁷. Metoda upitnika uključivala je pitanja otvorenoga odgovora („U kojoj državi živimo?“; „Što se dobiva od maslina?“; „Od čega se dobiva vino?“; „S čime se polijeva vrt?“; „Kako znamo da su breskve slatke? Koja životinja bude u njima?“; „Kamo idu svi u nedjelju ujutro?“). Potom, informantima su dane rečenice na književnome jeziku, a njihov je zadatak bio izgovoriti ih na murterskome:

Govorim hrvatskim jezikom.	Sjedi ovdje.
Jako si narastao!	Baka peče nešto slatko.
Pođi sa mnom!	Oni mogu napraviti svega i svačega.
Što tražiš?	Oni rade najljepši posao na svijetu.
Na krovovima kuća stoje ptice.	Krumpiri rastu u našem polju.
Ribe koje ulovim volim dati ženama.	O dobrim ženama sve najbolje.
Lakše je živjeti s jednom ženom nego s trima ženama.	Ona je uvijek hodala po kućama.

Nakon toga postavljena su sljedeća pitanja za nadopunjavanje:

Djevojka ima svoga _____.

Ako su tri djevojke već dugo same, onda možemo pretpostaviti da one nemaju svojih _____.

Da bi mladić i djevojka postali muž i žena, oni se trebaju _____.

Ako se dvije osobe nikako ne slažu, onda ćemo reći da su one kao *pas i* _____.

¹⁵ Svi su ispitanici dali pristanak da se njihovi osobni podaci objave kao relevantni čimbenici ovoga istraživanja.

¹⁶ Kao pomoć informantima postavljena su pitanja o tome kako se živjelo prije, a kako sada; o dogodovštinama kojih se sjećaju iz mladosti; o životu na Murteru i sl.

¹⁷ U pojedinim je intervjuima redosljed ovih dviju metoda zamijenjen. Iako se ponekad dijalektolozi posluže ovom zamjenom ne bi li u govorima informanata izbjegli lekseme koji nisu tipični za njihov mjesni govor (Bašić i Malnar Jurišić, 2016: 71), ovdje se koristim zamjenom samo u onim slučajevima kada se informanti nisu mogli prisjetiti događaja/situacija koje su se netom ili ranije dogodili/e.

te izravna pitanja uz pomoć pokaznih primjera (npr. „Što je/su ovo?“; „Ova boja je...“)¹⁸. Dodatno su mlađim govornim skupinama ponuđena dva teksta, jedan koji su kazivali stariji informanti¹⁹ i drugi preuzet iz Murterskoga godišnjaka (Skračić, 2006: 221). Snimke su transkribirane, a uočene su mijene promatrane s obzirom na generacijsku skupinu govornika.

Osim toga, kako bi se suzbila mogućnost da svaki ispitanik „bude svjestan svoga govora“ (Douglas Hoyt, 2012: 37)²⁰, zabilježen je spontani govor na dvadesetak kraćih snimaka. Mjesta snimanja spontanog govora bila su: u kućama (najčešće u dvorištima), na rivi, na brodu i u kafiću.

1.4.1. Informanti

S obzirom na to da pri odabiru ispitanika NORM kriterij više ne može biti nit vodilja glede njihova izbora²¹, držala sam se sljedećih kriterija: prvi, u obzir su dolazili informanti koji su izvorni govornici; drugi, da su barem većim dijelom boravili na otoku²²; treći, ne manje važan, kriterij, da im je barem jedan roditelj rođen na otoku Murteru (idealna varijanta bila bi da su oba roditelja iz mjesta Murtera ili barem s otoka²³) i četvrti, fakultativni, kriterij bio je da je bračni supružnik informanta rođen na otoku Murteru. Zbog epidemiološke situacije na otoku, ali i ciljane tehnike *prijateljeva prijateljica*²⁴, kojom se koristila L. Milroy,

¹⁸ U pokazne primjere uključeni su predmeti: stari ključ, snop ključeva, karton smeđe boje i žličica. Uz to, radi dobivanja konsonantskih skupina, pokazan je dio tijela (dlake), a da bi se dobio izgovor leksema *štap*, po potrebi je imitiran stari čovjek.

¹⁹ Transkripcijom snimaka odvojene su četiri dogodovštine starijih informanata, neakcentuirane. Zadatak mlađih informanata bio je pročitati naglas dogodovštine te uočiti sve oblike leksema koji se ne podudaraju njihovu sadašnjem govoru. Isti je zadatak bio i kod drugoga teksta.

²⁰ Neovisno o tome koliko smo informantima (ne)poznati, važno je pronaći „tehnike kojima će se pozornost zadržati na temi razgovora, a ne na jeziku“ (Douglas Hoyt, 2012: 38), stoga su informantima postavljena pitanja s takvim usmjerenjem (v. bilješka 16).

²¹ O tome da postavljeni kriteriji više ne mogu biti zadovoljeni, jednako tvrde i M. Bašić i M. Malnar Jurišić (2016: 67).

²² Budući da imaju svoje posjede na Kornatima, mnogi su Murterini poznati kao *Kurnatari*. Prodor Turaka onemogućio je povratak na njihov otok, pa su od 1896. godine postali vlasnici gotovo svih kornatskih otoka. Danas ih Murterini smatraju velikom vrijednošću zbog mukotrpnih temelja nastalih u suživotu s prirodom. Više o tome na mrežnim stranicama Turističke zajednice općine Murter-Kornati.

²³ Nerijetko su bračni suputnici iz različitih mjesta na otoku Murteru.

²⁴ Tehnika u kojoj se sugovornici nalaze u prirodnijoj i opuštenijoj atmosferi čini da se informant više služi svojim idiomom (Douglas Hoyt, 2012: 45).

informanti su uglavnom bili iz okruga obitelji i prijatelji. Prva tri kriterija ispunjena su u potpunosti²⁵ dok četvrti kriterij nije zadovoljen samo u jednoga informanta.

Kako jezične mijene nisu primjetne samo u određenih govornika, informanti su prema godinama rođenja raspoređeni u tri generacijske skupine: starija, srednja i mlađa govorna skupina. Starija govorna skupina uključuje informante rođene do 1950., srednja informante rođene od 1951. do 1989. i mlađa od 1990. godine. Ukupno je bilo petnaest informanata, a raspored sljedeći:

Stariju govornu skupinu čini šest informanata: Vilma Papeša (dj. Kovačev; rođ. 1930), Joso (Miro) Mudronja (rođ. 1941), Milan (Mile) Bašić (Hustić) (rođ. 1947), Katica Turčinov (dj. Skračić; rođ. 1947), Jasna Turčinov (dj. Juran; rođ. 1950) i Mate Juraga (rođ. 1950).

Srednju govornu skupinu čini pet informanata: Ivan (Ive) Šikić-Bažokić (rođ. 1952), Boris Šikić Marušić (Bore Marušin; rođ. 1954), Neda Kovačev (dj. Turčinov; rođ. 1957), Alemka Papeša (dj. Juraga; rođ. 1958), Tomislav Markov (rođ. 1961).

Mlađu govornu skupinu čini četiri informanta: Dumina Turčinov-Horvat (rođ. 1992), Tomislav Kovačev (rođ. 1994), Matej Pleslić (rođ. 1998) i Luka Papeša (rođ. 2004).²⁶

Uvriježeno je mišljenje većine dijalektologa kako će govornici starije dobne skupine u svome govoru pokazati očuvanost najstarijih jezičnih značajki (Bašić i Malnar Jurišić, 2016: 65). Pritom, ne bi se smjela zanemariti mlađa govorna skupina zbog „najrealnije slike govora koji ostaje“ na terenu. Već je Mate Hraste spomenuo da je idealna dob ispitanika od 10 do 14 godina (Bašić i Malnar Jurišić, 2016: 65), no to bi ipak trebalo ostati unutar mlađe govorne skupine. Budući da mjesni govor čine govornici svih dobnih skupina, trenutna bi slika govora trebala uključivati sve govornike.

5. Novije jezične mijene u govoru Murtera

Jezik je živa tvorevina na čiji oblik utječu „mijene potaknute unutarjezičnim i izvanjezičnim razlozima“ (Zubčić i Šupljika, 2016: 250). Neovisno o tome promatramo li

²⁵ Gotovo u svih informanata imamo idealnu situaciju, jedino kod jednog informanta jedan od roditelja nije rođen na Murteru, međutim danas ondje boravi.

²⁶ Zahvaljujem svim ispitanicima na voljnom pristanku i strpljenju za vrijeme intervjuiranja. Posebno zahvaljujem Anti Juragi (rođ. 1961) na pomoći u pronalasku ispitanika i neumornom prepričavanju događaja te Peri Turčinovu (rođ. 1944) na voljnom kazivanju brojanja mjeseca u godini („kako su brojali naši stari“). Zbog želje za trajnim zapisom, za potonje prilažem transkripciju snimke: *sīčan, vējača, mārāč, àprēl, mēj, zūnj, lūj, augūšt, dēveti, dēseti, studēni i prosīnac.*

jezični razvoj sinkronijski ili dijakronijski, jezične je mijene „nužno prihvatiti kao dio prirodnoga tijeka razvoja jezika“ (Zubčić i Šupljika, 2016: 249), neovisno o tome je li riječ o utjecaju drugoga mjesnog govora ili pak o autohtonome razvoju pojedinoga mjesnog govora (Bašić i Malnar Jurišić, 2016: 67). Iako pojavnost jezičnih mijena vežemo uz mlađe stanovništvo²⁷, ne smijemo ih zanemariti ni u jeziku starijega stanovništva. Jasno, u govoru starijih bit će ih manje, no ne znači da možemo otkloniti i najmanju mogućnost njihove pojavnosti.

Temelje jezičnim istraživanjima koja su okrenuta pitanjima varijabilnosti i promjenama postavio je Peter Trudgill (1986). Jezičnim mijenama bavili su se i: William Labov (1966) u govoru New Yorka, Lesley i James Milroy (1987) u govoru Belfasta, a u nas krajem 19. stoljeća Pero Budmani u govoru Dubrovnika i u 20. st. Milan Moguš u govoru Senja te Antun Šojat u govoru Zagreba. Dakle, svi su redom istraživali gradske govore, a ta su istraživanja kompleksnija u odnosu na istraživanja ruralne dijalektologije. S obzirom na to da se tek u 21. stoljeću istraživanje jezičnih promjena intenziviralo, novije su doprinose dali: Dunja Jutronić za govor Splita (2010), Dijana Ćurković i Perina Vukša za govor Blatnice Pokupske (2011), Alexander Douglas Hoyt za govor Zagreba (2012), Sanja Zubčić i Darja Šupljika za grobnički govor (2016) te Martina Bašić za govor Crikvenice (2019). Osim gradskih govora, u manjoj su mjeri aktualna istraživanja jezičnih mijena u govorima ruralnih područja.

Učestalost migracija stanovništva istovremeno traži njihovo prihvaćanje, jednako kao i jezične mijene. Da bismo jednu pojavnost u jeziku mogli nazvati mijenom ona mora biti prihvaćena i usvojena barem u manjem dijelu stanovništva. To je usmjereno procesima poput jezičnoga prilagođavanja, jezične konvergencije i koineizacije²⁸. Dogodi li se promjena u jeziku, odnosno započne li se skupina govornika „služiti drukčijim jezičnim obrascem“²⁹ (Jutronić, 2010: 19), to nipošto neće značiti gubitak identiteta jer su one dio jezičnoga

²⁷ Ivana Škevin zapisuje sljedeće: „Znatan broj radova koji se bave opisima hrvatskih lokalnih govora otkriva da se oni pod utjecajem standardnoga jezika, jezičnih stavova mlađih govornika i drugih čimbenika mijenjaju i gube lokalni identitet i obilježnost“ (Škevin, 2013: 167). Najčešći pokretači jezičnih mijena jesu *stavovi mlađih stanovnika*, međutim identitet se ne gubi s promjenom u jeziku. I. Škevin ukazala je da je bitno uočiti da je došlo do promjene semiotičkoga prostora, posebno u mlađih govornika koji su „češći korisnici instrumenata globalizacije“ te da su oni „ti koji na najizravnije načine mijenjaju semiotičke prostore dok su stariji stanovnici oni koji teže stabilnosti i očuvanju tradicije“ (Škevin, 2013: 170).

²⁸ Više o tome: Jutronić, 2010: 22-32.

²⁹ Riječ je o samo onim promjenama koje nisu „težnja za ekonomičnošću izraza, lakšeg izgovora ili sličnih simpliciističkih teorija“ (Jutronić, 2010: 19).

razvoja.³⁰ Njihovim pravovremenim uočavanjem i pravovaljanim bilježenjem može se predvidjeti u kojemu smjeru će se jezik dalje razvijati.

Posljedice migracija dovode do miješanja stanovništva. Sredina podložna izmjenjivanju stanovnika u govoru potiče jezično prilagođavanje a Dunja Jutronic piše kako s njim „započinje svaka jezična promjena“ (Jutronic, 2010: 287). S time se slaže i I. Škevin koja kreće od pretpostavke da su, osim jezičnoga prilagođavanja, „najjači pokretači jezičnih izmjena socio-ekonomske prilike, migracije i prekid međugeneracijske komunikacijske niti“ (Škevin, 2012: 3). U tome procesu nudi se prihvaćanje, pa i preuzimanje jezičnih karakteristika od strane sugovornika ili društvene sredine. „Onu dijalektalnu karakteristiku koju govornik osjeća društveno neprihvatljivom, ona će s obilježjem stigmatiziranosti prva nestati iz dijalekta“ (Jutronic, 2010: 32).

Murterski govor, kao i bilo koji govor na otoku, dolazi u kontakt s drugim govorima (ponajviše sa šibenskim, Škevin, 2013: 168). Uslijed migracija i stvaranja novih kontakata, ikavski su govori južnočakavskoga dijalekta poprimili mnoge osobine štokavskih ikavskih govora s kojima su došli u doticaj (Lukežić, 2012: 153). Uz to, nezanemariv je učinak „permanentne štokavizacije neštokavskih idioma putem standardnoga jezika“ (Lukežić, 2012: 300), koja je i dalje sveprisutna nad organskim govorima.

Dominacija jezičnih zajednica usko je povezana s jezičnim prilagođavanjem. Ako „svaka jezična promjena nastaje jezičnim prilagođavanjem“ (Jutronic, 2010: 282), to ne mora nužno značiti da će svaka promjena biti prihvaćena, međutim jezičnim prilagođavanjem nesumnjivo razmatramo mogućnosti u kojemu se smjeru jezik može razvijati. S obzirom na pridjev *Novije* u naslovu ovoga rada, usporedba će obuhvatiti rezultate starijih zapisa terenskih istraživanja iz 2004. i 2010. te novijih zapisa iz 2020. godine. Radi lakšega bilježenja, kada su posrijedi primjeri koji potvrđuju značajku u svim govornim skupinama, koristit će se sljedeće oznake:

A → Starija govorna skupina;

B → Srednja govorna skupina;

C → Mlađa govorna skupina.

³⁰ U ovisnosti koliko jedan mjesni govor ima arhaičnosti u sustavu, u toj će se mjeri jedino takvo obilježje smanjiti.

5.1. Fonološka razina

5.1.1. Zamjenica *ča* i njezini kompoziti

Prva alijetetna značajka, ali i *prvi čakavski kriterij* u određivanju pripadnosti mjesnoga govora čakavskomu narječju jest zamjenica *ča* i njezini oblici (Moguš, 1977: 20). Prisutnost zamjenice *ča* dokazuje da je mjesni govor čakavski, međutim negiranje prisutnosti te iste zamjenice ne implicira nepripadnost čakavskomu narječju. U razvoju murterskoga govora zamjenica *ča* potvrđena je u izvorima koji datiraju iz 1966. godine, a povukla se pred zamjenicom *što* tridesetak godina kasnije³¹. Da je tomu tako potvrđuju sve govorne skupine:

A: „Ajme **šta** si uresta za Gospu!“, „Sad bi ja tebi pokaza **šta** mi gori starine neke skupjamo...“, „A no svi još počeli plakati... a strina, samo **što** joj ni došlo slabo, **šta** san jadna počela...“, „Nismo se uopće poznivali, niti ko je okle ni **što** je, dilili smo sve **što** smo imali i kupali smo se na školskoj polikliniki, svakih osan đan i to ovako stavimo pospazuh.“, „Kako je na to plela, tako bi i vrtila i tako se skupja konac da bi se moglo napraviti bičve i **šta** ja znan, neko je pravija i gače o sukna i tako. I ovi... i onda malo po malo je otac kupija, ne znan **šta** je bija proda.“, „Eto ti, e, i posli kad se mati vratila, a za majku Božju, kaže, Kreše, **šta** si napravija?! A **šta** san napravija, a toga... Počeja je beštimate. Evo **šta** san napravija!“, „E, a samo **što** smo mi dica rano počeli, nismo se mi ponašali ka sada...“, „A **šta** ti je to?“, „Kovali smo kavu i šta ni bilo cukra.“, „E, a **šta** ču ti ja“, „Te smokve, te masline dolazu, kad ne bi **šta** imaja, onda bi iša potukivati žito.“, „U karti i u more, gori bi se malo pokrilo, a ono drugo **šta** je uginulo u mrižah, odnosno krepalo, kako mi kažemo, to bi se jilo.“;

B: „**Što** iščeš?“, „Sve **šta** ti niko ne radi, ja to radin.“, „Naš **šta** ču ti reći...“, „Ti miša, **šta** ćemo sad ispriповidati.“, „To je bilo, eli... dojde ti mati i nas uvati! I znaš **šta** bi bilo, mene doma, nogu u guzicu, trisku i ja niza skale doma“, „Ojme **šta** si veliki!“, „**Šta** tribaš?“, „**šta** su barski stoli za fešte, vanjski ni stōli **šta** se rasklapaju, lateni ni, biču dva i po metra ti stoli. Za ti stol san uzeja tavaju, mislin da je dva i po metra i one ščipalice **šta** se uvukivaju da drži jerbo je vanka, a stol se cili skunkula **šta** stoji na kiši vanka.“, „Ja ču van dati **šta** van triba. Onda bi on da judima **šta** im triba i udra bi takulin jerbo ima je ijadu i dvista sedandese kun penzije.“;

C: „Kad je pokojna baba čistila korotanje, a **šta** san ja bija...“, „**Šta** ćemo mi? **Šta** je za poisti?“, „**Šta** se hališ?“, „Ajme **šta** je vo on izbrzda bezveze.“, „To ti je sve **šta** ti stari

³¹ Od 1990. do 1996. godine nalazimo istodobno upotrebu zamjenica *ča* i *što* (zabilježeno u pjesmi *Lažiona* murterskoga pjesnika Ive Šikića Balare; Juraga, A., 2018: 28). Zamjenica *ča* čuva se još jedino u Jezerima (Juraga, E., 2010: 18). Isto bilježi i J. Lisac (Lisac, 2004: 245).

čovik more ispričati.“, „Gledamo di su kavicali, menali i onda na pošte, dignu se mrižu, onda se vidi kakva je riba, **šta** je, pa se dojde nazad za rivu, sve se pribere, mrižu, kaže se prikalati, prikalamo mrižu i onda u masline. Uzmu se kohe i spiza **šta** triba.“, „**Šta** iščeš?“, „Čejade ne govorin tako, ali znan **šta** znači“, „Ma **šta** nema?“, „I mater se jutila da **šta** će mi, da **šta** su ružne, a i bile su i skupe, ali ja san baš njih tila i otac mi ih je kupija.“, „Ma **šta** nema u vomu zelju?“.

Oblik *zač* je u potpunosti izgubljen, a nad oblikom (*sva*)česa prevladao je oblik (*sva*)čega³². Tako je potvrđeno u svim govornim skupinama (A: „A nismo imali ni margarina, ni marmelade, **ničega**, dušo, nego samo malo uja i malo cukra poviše.“, „Nemamo ni stola ni katride, ni **ničega**, zlato moje, a podili smo se u obitelji i nemamo ništa nego tu skrinju.“; B: „Eto ti, tako smo ti mi živili u strahu, ni bilo igre, ni razbacivanja, ni **ničega**.“, „Oni moru napraviti svega i **svačega**.“; C: „Ni mogu **svašta** napraviti.“).

Zamjenica *ništa* potvrđena je u svim govornim skupinama (A: „Da smo spremali, liti bimo išli, ka ne bimo **ništa** imali šta raditi, unda bimo kopali oko smokav da dobijemo vlagu.“, „Ali vo sada je **ništa**, kako je to znalo biti.“, „Drtali bimo ko prut, evo ovako i došli bimo na kamen da se ošušimo, jadni mršavi, a nemaš **ništa** ni poisti, ni napiti se, **ništa**, nego smokvu po putu poplitaču, smokvu i to je to.“, „Ali **ništa**, mene više bilo sram hoditi u tima rasparanima hulahopama, bilo mi je zima, nemaš ni gač ni **ništa**, suknjica i šibaj.“; B: „Ili ti je to ili ti je **ništa!**“, „E **ništa**, šta ču sada?“, „Njima **ništa** ne vaja. Ja ih razumin, štuhi su, nemaju zadovoljstva u toj svojoj nutrini i unda im **ništa** ne vaja, sve prigovaraju, sve njinjaju.“, „Vi put je dobro prošlo, malo se jedan udrija, ali **ništa** strašno ni bilo.“; C: „Iz Kurnat? A ima, sigurno... **Ništa**, ka san bija mali...“), kao i zamjenica *nešto* (A: „Svi su imali **nešto**.“, „Esi čula? To niko ne govori nego Murterini. Ili kad neko **nešto** ne uspije, onda kaže ohujia se.“; B: „Do mise **nešto** radin, navisin ručak.“, „Baba peče **nešto** slakoga.“, „Naša kuća tada još nije bila **nešto** ni dovršena.“; C: „To bi reka toliko ili cila boca, tako **nešto**.“, „Baba peče **nešto** slatko.“, „Oni peču **nešto** slatko.“).

Od svih oblika koji su izvedeni iz zamjenice *ča*, ovjeren je jedino oblik *čigov* u starijoj govornoj skupini („Ja san ima neki kuferič, o ko zna **čigov** je bija, i sestrinu jaketu.“), dok u mlađoj i srednjoj za njega nema potvrde.

³² Informantica mlađe govorne skupine kazuje da za oblik *svačesa* nije nikada čula.

5.1.2. Čakavska nepreventivna vokalizacija

Gledamo li starije polazišno stanje, na mjestu negdašnjega slabog poluglasa za većinu je hrvatskih govora karakteristična preventivna vokalizacija. Riječ je o refleksu poluglasa koji se vokalizirao i time priječio konsonantski neprihvatljivu skupinu: *daska/deska*, *magla/megla*, *snaha/sneha* (< *dska*; *mgla*; *snha*; Moguš, 1977: 20–21). S druge strane, za čakavsko je narječje tipično da se poluglas, nalazio li se u slabome položaju, u takvome slučaju vokalizirao ($\partial > a$, e ili o), čak i onda kada njegovom redukcijom ne bi došlo do pojave atipičnih skupina (Moguš, 1977: 20–21). Budući da je tomu tako, za čakavsko je narječje ova značajka alijetna. U starijim zapisima govora Murtera (iz 2004. i 2010.) zabilježeni su ovi primjeri: *čã* (< *čə*), *mãlin*³³ (< *mɔlinɔ*), *v/va*³⁴ (< *vɔ*), *vãjk* (*vɔvɛkɔ*), *vazesti* (*vɔzɛti*), ali i: *užgati*³⁵ (: *važgati*) te u G jd. *pasa*³⁶.

Od navedenih primjera zabilježen je *vajk*, ali i: *uvik* u svim govornim skupinama. Za razgovora informanti su se koristili obama priložima (A: „Imali su tu kuću popovu, zapuštali su je u ratu, nika je nisu obnovili i sad in **vajk** vanjski pop dolazi.“ : Na je **uvik** odila po kućah.“; B: „**Vajk** san iša naprid.“ : „To mi je **uvik** u glavi.“; C: „Ja se **vajk** čudija.“, „Ona je **vajk** hodila po kućama.“ : „To san **uvik** uža na brodima pričati judima.“).

U starijim zapisima ne nailazi se na primjer *kadi* (< *kɔdɛ*), međutim ovdje je potvrđeno u jednoga informanta srednje govorne skupine: „Nekada je **kadi** bija važ ulja.“.

Primjer *užgati* potvrđen je u starijoj govornoj skupini³⁷ („Za skuvati čaja ujutro triba **užgati** oganj.“; „Išla san sinoč isključiti vodu u deset uri i najedanput meni izleti ka san ja **užgala** sviču i lampu nosin.“), a ovjeravaju ga danas i govornici srednjih i mlađih skupina.

Dvije su potvrde primjera *mlin* u srednjoj govornoj skupini³⁸.

U dvama je mjestima na otoku Murteru došlo do slogotvornoga premetanja (u Betini *manon* > *namin*; u Murteru: *manon* > *naman*, Juraga, E., 2010: 28). Zabilježen je oblik *s menun* u srednjoj i mlađoj govornoj skupini (B: „Ajde **s menun** na kupanje!“; C: „Poj **s**

³³ U leksikografskoj jedinici zabilježeno je da je primjer *mãlin* danas sačuvan jedino u nazivu nekadašnje zgrade mlina u Murteru koja je spaljena tijekom Drugoga svjetskog rata, a nakon njega i srušena (Juraga, E., 2010: 158).

³⁴ S obzirom na to da J. Lisac bilježi kako *v* + slabi poluglas daju *u*, npr. *u grad* (Lisac, 2004: 248), iznimno je za ovaj primjer poslužio moj završni rad (Juraga, A., 2018: 12).

³⁵ Riječ je o štokavskome utjecaju (Moguš, 1977: 21).

³⁶ Potonji je primjer zabilježen u izrazu: „plivati na pãsa“ (plivati slobodnim stilom!; Juraga, E., 2010: 194). Danas ga ovjeravaju govornici svih govornih skupina.

³⁷ Nije potvrđen stariji primjer *važgati*, već noviji *užgati*.

³⁸ Ovjere su potvrđene naknadnim ispitivanjem.

menun!“ – dvije potvrde, „Ajde **s menun!**“ – dvije potvrde) te *s menom* u starijoj govornoj skupini („Bi li ti iša **s menom?**“).

Dvije su potvrde primjera *pasa* u G jd. u srednjoj govornoj skupini³⁹.

Prijedlog *va* zamijenjen je prijedlogom *u*⁴⁰ i to u svim govornim skupinama (A: „**u** našu lipu kuhinju“, „**u** Murteru“; B: „**u** tujemu vinogradu“, „**u** Murteru“; C: „**u** gradu“, „Ogladnili **u** neku uru, a mi morali **u** dvi ure na brod.“). Oblik *va* stariji zapisi ne bilježe, stoga je riječ o karakteristici koja je u potpunosti podlegla vanjskome utjecaju.

Na temelju gore navedenoga, izgledno je da će sudbina poluglasa u jakome i u slabome položaju sve više podlijevati štokavizaciji, što bi značilo da bi primjer *vajk* mogao u potpunosti prijeći u *uvik*, kao i *vazgati* u *užgati*, jednako kao što se to već dogodilo s prijedlogom *v/va* koji je sustavno prešao u *u*⁴¹. Međutim, ova se alijetna čakavska značajka dobro drži u G jd. (*pasa*) i u I jd. osobne zamjenice *ja*.

5.1.3. Prijelaz fonema **ɛ* i *ě* u /a/ iza palatala

E. Juraga bilježi da se nazalno *ɛ* gotovo redovito denazaliziralo u *e*: *mìsec*, *dèset*, *žèdan* te da izuzetak⁴² čini njegova pozicija iza palatala *č*, *ž* i *j* nakon čega dolazi *a*: *jazik* (< *jɛzik*) /MBTJ⁴³/, *jáčmer*, *počãti*⁴⁴ || *počãti*⁴⁵ /MBJ/ pored *počëti* /T/, *zajãti* /MBJ/ i *žãti* /MBJ/ (Juraga, E., 2010: 19, 117), što se drži alijetnom značajkom čakavskoga narječja. U Liščevim se zapisima spominju isti primjeri uz koje nadodaje da takvi primjeri nisu brojni i da se jamačno gube (Lisac, 2004: 246). Usto, zabilježen je primjer *gnjízdo* kao izuzetak, međutim ne i u jugoistočnim čakavskim govorima u kojima je takva značajka uobičajena (*ɛ* > /i/; Lisac, 2004: 247).

Noviji primjeri *jazik*, ali i *jezik* potvrđuju Liščevo zapažanje prema kojemu se prijelaz fonema **ɛ* > /a/ iza palatala zadržao još jedino u starijoj govornoj skupini, iako je i ona sklona

³⁹ Ovjere su potvrđene naknadnim ispitivanjem.

⁴⁰ Prijedlog *u* bilježi se i u G kao stari prijedlog mjesta: *u mojě màtere*; *ù njega* (Juraga, E., 2004: 265).

⁴¹ Primjeri su poredani prema tendenciji prelaska u štokavske oblike, počevši od najslabije do najjače.

⁴² M. Moguš istu pojavu ne naziva izuzetkom, već „sustavnom promjenom na čitavom čakavskom terenu“ bez obzira na frekventnost i manji broj primjera koji se javljaju u jeziku. On objašnjava kako je fonem *ɛ* imao je dvije faze: prva, starija, s prijelazima *jɛ-*, *čɛ-*, *žɛ-* > *ja-*, *ča-*, *ža-* i druga, novija, s refleksom *ɛ* > *e* (Moguš, 1977: 35-36).

⁴³ M – Murter, B – Betina, T – Tisno, J – Jezera.

⁴⁴ (Juraga, E., 2010: 19).

⁴⁵ (Lisac, 2004: 246).

gubljenju te značajke („Govorin materskin/hrvatskin **jezikun**.“ – tri potvrde; „Oču ti reči kako se minja jelovnik, a ustvari isto. A to su tako... Ti naš **jezik**.“ prema: „Govorin hrvatski **jazik**.“ – dvije potvrde; „Govorin hrvatskin **jazikun**.“; „Kakvi govoriš **jazik**?“⁴⁶). U preostalim dvjema ona je u potpunosti izgubljena, odnosno ϵ se razvio u vokal *e* gotovo u svim primjerima, bez obzira nalazi li se iza palatala *č, ž i j* (B: „A sad je sve krcato brodova, tujih **jezikov**, judi govoru, stotina **jezikov** se tote okriče.“; „Govorin hrvatskin **jezikun**.“ – četiri potvrde; C: „Govorin hrvatskin **jezikun**.“ – tri potvrde).

Osim toga, potvrđeni su primjeri *jačmer* ('jačmenac'), deminutiv *jačmerica* ('mali jačmenac') u srednjoj govornoj skupini, a s druge strane, potvrđen je primjer *jetra*.⁴⁷

Što se tiče prijelaza jata iza palatala u vokal *a*, prijedlog *prama* potvrđen je u srednjoj govornoj skupini („Puno je uje skupo **prama** nekada.“), dok je u mlađoj isti primjer ovjeren kao *prema*⁴⁸. Potvrđena je i iznimka *gnjizdo* u starijoj govornoj skupini („Sad kad dođeš do tete pa češ viditi pravo **gnjizdo**.“, „Napravili su **gnjizdo** i napravili su tote jaja.“, „Kasnije razgledala lampun i **gnjizdo** je i sa ga slikaj!“, „E, i sad će tote **gnjizdo** biti.“), što odgovara starijim zapisima o razvoju jata.

S obzirom na to da prijelaz fonema $*\epsilon > /a/$ iza palatala nije potvrđen u mlađoj govornoj skupini, a u primjeru *jazik* ni u srednjoj govornoj skupini, unatoč potvrdama *jačmer* i *jačmerica*, koji se danas zbog rijetke bolesti rijetko i spominju, ova se značajka gubi u sustavu. Najizglednije je da će do toga doći s vremenom, odnosno da će ϵ u potpunosti u svim fonemskim kontekstima prijeći u vokal *e*.

5.1.4. Refleks jata

Refleks jata je ikavski ($\epsilon > i$) u svim kategorijama riječi⁴⁹, što naspram drugih refleksa predstavlja alteritetnu značajku. Ikavski refleks jata podrazumijeva pretežnost ikavizama u odnosu na ostale reflekse, stoga su u govoru Murtera zabilježeni i ustaljeni

⁴⁶ Informantica starije govorne skupine kazuje kako primjećuje promjenu jezika i navodi da bi se danas reklo: „Koji jezik govoriš?“, što vidno upućuje na utjecaj standarda.

⁴⁷ Ovjere su potvrđene naknadnim ispitivanjem.

⁴⁸ Informant mlađe govorne skupine *prama* ispravlja na *prema*, no kaže da ponekad i mlađi govornici rabe *prama*.

⁴⁹ Riječ je o leksičkoj (korigenskoj), tvorbenoj i gramatičkoj kategoriji.

ekavizmi poput: *sèsti*⁵⁰, *venčati se*, *kòren*, *korênje* (Juraga, E., 2004: 254; 2010: 19) te *vèrovati*, *vénac* (Lisac, 2004: 246). Novije stanje dano je sljedećom tablicom:

Tablica 1. Refleks jata prema kategorijama u govornim skupinama

Refleks jata	Kategorija	Starija govorna skupina	Srednja govorna skupina	Mlađa govorna skupina
<i>ě > i</i>	leksička	<i>rič</i> , <i>lipo</i> , <i>vrime</i> , <i>dide</i> (N jd.), <i>tribalo</i> (gl. pr. s. r. jd.), <i>dili</i> (gl. pr. m. r. jd.), <i>ponedijak</i> , <i>sičati</i> , <i>misec</i> , <i>čovik</i> , <i>brig</i> ('brijeg'), <i>divojke</i> (N mn.), <i>mliko</i> , <i>dite</i> (-tu), <i>uvik</i> , <i>donila</i> (gl. pr. ž. r. jd.), <i>vrimenta</i> , <i>svita</i> (G jd.), <i>sidu</i> (3. l. jd. prez.), <i>minjala</i> (gl. pr. ž. r. jd.), <i>cili</i> , <i>miša</i> (3. l. jd. prez.), <i>smiš</i> (2. l. jd. prez.), <i>vitar</i> , <i>ilo</i> ('jelo', gl. pr. s. r. jd.), <i>liti</i> (pril.), <i>osika</i> ('odsjekao', gl. pr. m. r. jd.), <i>sičnja</i> , <i>smista</i> , <i>zamisila</i> (gl. pr. ž. r. jd.), <i>potriba</i> , <i>pradid</i> , <i>izilo</i> (gl.	<i>lipo</i> (-a), <i>trišnje</i> , <i>tribaš</i> , <i>na svitu</i> (L jd.), <i>uvik</i> , <i>divojke</i> (-u, A jd.), <i>mire</i> ('mjere'), <i>dite</i> , <i>rič</i> (-i), <i>cili</i> (gl. pr. m. r. mn.; -a, (gl. pr. ž. r. jd.), <i>siči</i> , <i>vrime</i> (<i>vrimenta</i>), <i>lito</i> (-i), <i>ritko</i> , <i>sičan</i> , <i>sidu</i> (3. mn. prez.; <i>sidilo</i> , <i>sidili</i>), <i>vridi</i> , <i>donila</i> ((gl. pr. ž. r. jd.; <i>donili</i> , gl. pr. m. r. mn.), <i>tila</i> (gl. pr. ž. r. jd.), <i>mriža</i> , <i>miseca</i> (G jd.), <i>ditinjstvo</i> , <i>nevista</i> , <i>cipale</i> ('cijepale'), <i>cipanice</i> , <i>pivaju</i> , <i>usidilica</i> , <i>najile</i> (gl. pr. ž. r. mn.), <i>poisti</i> , <i>namistija</i> ,	<i>uvik</i> , <i>cila</i> , <i>sičan</i> , <i>vrime</i> , <i>čovik</i> , <i>poisti</i> (<i>naili</i> , gl. pr. m. r. mn., <i>poili</i> , gl. pr. m. r. mn.), <i>sititi</i> , <i>rič</i> , <i>sidu</i> (3. l. mn. prez.), <i>na svitu</i> (L jd.; <i>svita</i> , G jd.), <i>vinčati</i> , <i>mriže</i> , <i>mlika</i> (G jd.), (<i>u</i> - <i>ritko</i> , <i>liti</i> (pril.), <i>dica</i> , <i>tila</i> (gl. pr. ž. r. jd.), <i>smišno</i> , <i>sviču</i> (A jd.), <i>ogladnili</i> (gl. pr. m. r. mn.), <i>vidila</i> (gl. pr. ž. r. jd.)

⁵⁰ Nesvršeni je oblik ovoga glagola *siditi*, čime se razlikuje po refleksu jata (Juraga, E., 2004: 254).

		pr. s. r. jd.), <i>zapivali</i> (gl. pr. m. r. mn.), <i>podilit</i> , <i>prinile</i> (gl. pr. ž. r. mn.), <i>živilo</i> (gl. pr. s. r. jd.), <i>proživili</i> (gl. pr. m. r. mn.), <i>razbolila</i> (gl. pr. ž. r. jd.), <i>isika</i> (‘isjekao’, gl. pr. m. r. jd.)	<i>namištena</i> , <i>zalivale</i> (gl. pr. ž. r. mn.), <i>pobigli</i> (gl. pr. m. r. mn.), <i>uspilo</i> (gl. pr. s. r. jd.), <i>prilipila</i> (gl. pr. ž. r. jd.), <i>vidila</i> (gl. pr. ž. r. jd.), <i>rozumila</i> (gl. pr. ž. r. jd.), <i>bolila</i> (gl. pr. ž. r. jd.), <i>višalica</i> , <i>osiče</i> (‘odsječe’), <i>čovik</i> , <i>pisma</i> , <i>mišalica</i> , <i>smiha</i> (G jd.), <i>sa</i> <i>vričama</i> (I mn.), <i>lini</i> (‘lijeni’; <i>linoga</i> , G jd.), <i>pivaj</i>	
	tvorbena	<i>nediju</i> (A jd.), <i>kudija</i> (-un, I jd.), <i>dvi</i> , <i>dvi-tri</i> , <i>dvadeseidvi</i> , <i>razumiti</i> , <i>ovdi</i>	<i>vidjeti</i> , <i>dvi</i> , <i>dvi- tri</i> , <i>ispripovidati</i> , <i>doniti</i> <i>poslipodne</i> , <i>živiti</i> , <i>ovdi</i> , <i>dvista</i> , <i>dvadesedvi</i> , <i>obedvi</i>	<i>živiti</i> , <i>dvi</i> , <i>dvi-tri</i> , <i>svugdi</i>
	gramatička	<i>dici</i> (D jd.), <i>u kući</i> (L jd.), <i>meni</i> (D jd.), <i>sebi</i> (D jd.)	<i>dici</i> (D jd.), <i>ženi</i> (D jd.), <i>u crkvi</i> (L jd.), <i>na ulici</i> (L jd.), <i>meni</i> (D jd.)	<i>rivi</i> (L jd.), <i>meni</i> (D jd.)
<i>ě > e</i>	leksička	<i>sesti</i> (<i>sedi</i> , 3. 1. jd.), <i>venčati</i> , <i>treba</i> ,	<i>seden</i> , <i>sedi</i> ,	<i>sesti</i> (<i>sedi</i> , 3. 1. jd. prez.; <i>sedu</i> , 3. 1.

		<i>zrela</i> (gl. pr. ž. r. jd.), <i>pogrešiti</i> , <i>iznelo</i> (gl. pr. s. r. jd.), <i>jelovnik</i>	<i>venčati, tera</i>	mn. prez.), <i>seja</i> (gl. pr. m. r. jd.)
	tvorbena	<i>obe, ovde, vode</i> ('ovdje'), <i>onde</i>	<i>vode</i> ('ovdje')	<i>vode</i> ('ovdje')
	gramatička	/	/	/
ě > (i)je	leksička	<i>djetinjstvu</i> (L jd.), <i>djevojčica</i> , <i>vjeronauk</i> , <i>rijetkost, svjesni, susjeda, svježeg, primijetila</i> (gl. pr. ž. r. jd.), <i>Vjesnika</i> (G jd.), <i>na svjetioniku</i> (L jd.), <i>mjestun</i> (I jd.), <i>Rijeku</i> (A jd.; <i>Rijeci</i> , D jd.), <i>vjenčanje, Nijemce</i> (A mn.), <i>rješenje, naslijedile</i> (gl. pr. ž. r. mn.), <i>rasvjeta</i>	<i>bijede, djevičansko, vjenčati, uspiješ, djetinjstva, rječnik, podsjetilo</i> (gl. pr. s. r. jd.), <i>susjedstvu, dragocjene, prosvjeti</i> (L jd.)	<i>smjeni, vjerojatno, vjenčati</i>
	tvorbena	<i>vidjeti, provjeriti</i>	<i>ovdje</i>	/
	gramatička	/	/	/

Kao što je prikazano u tablici, ikavski je refleks jata i dalje pretežit te se pojavljuje, kao što zabilježeno u starijim zapisima, u svim kategorijama. Ustaljeni ekavizmi su i dalje prisutni bez obzira na to o kojoj je govornoj skupini riječ. Međutim, sveprisutnim utjecajem hrvatskoga standardnog jezika, u riječima na mjestu na kojemu se nalazio negdašnji *jat*, nailazimo i na (i)jekavizme. Takvi primjeri nisu zanemarivi, no većina ih je usputno

izgovorena u težnji za „ljepšim predstavljanjem“, iako su informanti neposredno prije (po potrebi u nekih i tijekom) razgovora bili zamoljeni da govore murterskim idiomom. Ako znamo da dijalektni dodir dovodi do jezične promjene (Jutronic, 2010: 31), onda su, osim utjecaja standarda, drugi utjecaji migracije govornika. Primjerice, ispitanik starije govorne skupine koji je zbog posla duže vremena boravio u Istri izgovara ekavizme na mjestima na kojima oni nisu tipični za murterski govor (*pogrešiti, zrela, svetionik i treba*)⁵¹.

Odstupanja se mogu očekivati i dalje, međutim zbog ranije spomenutoga razloga, ikavski refleks jata pripada onim značajkama koje imaju manju tendenciju gubljenja.

5.1.4. Čakavska tendencija jake vokalnosti

U starijim zapisima o govoru Murtera, pojačana vokalnost, kao alijetetna značajka, primijećena je kod zatvaranja fonema /ā/ u /ā̃/: *dā̃n*. Prema novijim bilježenjima, to je potvrđeno u svim govornim skupinama: *dā̃n* (A: „Mi bimo došli nako šes miseci, sedan, pe-šes **dā̃n**“; B: „Tih **dā̃n** kad san bija s didun i babun u Kurnati.“; C: „I tako bi stali par **dā̃n** i igrali se.“), *vā̃nka*⁵² (A: „Kako bi vako išla **vā̃nka**?!“; B: „Za ti stol san uzeja tavaju, mislin da je dva i po metra i one ščipalice šta se uvukivaju da drži jerbo je **vā̃nka**, a stol se cili skunkula šta stoji na kiši.“), ali: *vanka* (B: „Onda san ti ja jednu večer kasno oko jedanaest sati izaša **vanka**.“, „Čekati da se baba uspenje, isvuče, leže, ugasiti sviču i unda iti **vanka** tražit curu.“; C: „Izašli mi **vanka**.“, „Hodili smo **vanka** u izlazak.“, „Idemo mi **vanka** i sad je tote bija jedan klub.“, „**Vanka** izlazite, kvragu!“).

Čakavska tendencija jake vokalnosti zadržat će se u zatvaranju fonema /ā/ u /ā̃/ u navedenim primjerima uz blagu tendenciju gubljenja prema budućim vremenima.

⁵¹ Riječ je o mjestima: Porer (jugozapadni istarski govor), Umag, Savudrija (južnočakavski govori). Budući da su ikavski istarski govori pod utjecajem ekavskih istarskih govora, od tuda bilježimo utjecaj na informantov govor, dok je kod južnočakavskih refleks jata jednak refleksu u murterskome govoru. Prema Karti čakavskoga narječja (Vranić i Zubčić, 2018: 526).

⁵² E. Juraga bilježi *vā̃nka* (Juraga, E., 2010: 280).

5.1.5. Nepostojanje afrikate /ʒ/

Odraž primarne jotacije dentala *d' je dvojan – dao je *j*: *tūji*, *méja*⁵³ i *đ*: *mlàđi*, čime je narušena alijetetnost, dok je odraž sekundarne jotacije nakon ispadanja poluglasa dao isključivo noviji element *đ*: *ròđen*, *ròđak*. U primljenica je situacija dvojaka – *đ* je preuzeto: *evandēje*, *đàka*, *điràti*, ali i prilagođeno čakavskome konsonantskom sustavu: *jakèta*, *jùšto*. Tako je bilo na cijelome otoku (Juraga, E., 2004: 256; 2010: 19–20), a nije neobična pojava ni u drugima čakavskim govorima (Lisac, 2004: 247). Nepostojanje afrikate /ʒ/ drži se alijetetnom značajkom čakavskoga narječja, no već je u starijim zapisima došlo do određenih izmjena.

Ni danas stanje nije promijenjeno, tako su u starijoj govornoj skupini zabilježeni primjeri: *tujima* („Vaik je hodila po **tujima** kućama.“), *preju* („Ona se tu uvijek grijala i unda je imala **preju** onu.“) prema *mlađi* („Ja san živila totek, a brat je **mlađi** bija od mene tri godine.“, „Vi **mlađi** samo morete prepostavjati kako je to sve, ali mi koji smo to proživili...“), *rođen* („**Rođen** skoro u crkvi.“, „Ja san tridesete **rođena**.“, „Svi pedesete godine **rođeni**, a tek u petomu nan je neko doša iz čederdesedevete ko bi zaosta. I sa kad mi slavimo godinu, svi smo pedeseti **rođeni**, svi, svi pedeseti.“), *rođaci* („Išli smo se kupati na Čigrađu, obavezno na Čigrađu, i to obavezno grupno, pretežno su to bili susjedi i **rođaci**.“), *među(tin)* („Ja sirota **među** bogatima, moj se dragi pozna **među** svima.“, „Sad kad dojdeš do tete, pa češ viditi pravo gnjizdo što su jarebice prinile **među** nih vrat i ska na sviči, a sviča ne gori.“, „I to smo mi šparali za u Murter dojt, **među(tin)** ja san ka i ništa bosa išla po blago, po kršu...“), *sudē* („Ni bilo voga plastičnoga **sudā**, pa staviš u more i more stati godinu dan.“).

Fonem *đ* javlja se u govoru starije skupine i u riječima preuzetima iz standarda: *sviđa* („Oni radu šta im se **sviđa**.“), *dogādale* („Dobro, kod nas u Murteru još je bila dramska, amateri dramske, pa je to bilo jako popularno, tako da su se **dogādale** prestave.“), *đaćkomu* („Odmah čin san završila školu osnovnu i bila san u domu, **đaćkomu**, koji i danas postoji.“), *viđati* („I tako, tako, mic po mic, i počeli se mi nako **viđati**.“), *posuđivali* („Nismo imali kuću, nego smo **posuđivali**.“), *obrađeno/ivali* („E, i došli smo na Gangaro i tamo su, normalno, ni išli kopati, **obrađivali** masline.“, „Ni **obrađeno** više i tamo bi baba po nima prizidama i po gomilicama bi mecala i to bi stalo i na kiši i svakako.“), *ugrađeno* („Mi smo imali **ugrađeni** špaher.“, „Tamo di je no **ugrađeno**, tamo smo zvali kokošinac i tote bi ja dala osan doručak.“), *zamlādiva* („Ako se kopa, ako se **zamlādiva**, to ti ne znaš, to se radilo...“)

⁵³ Iako stoljećima predstavlja granicu, danas je leksem sačuvan samo kao lokalitet (Juraga, E., 2010: 162).

neuređena („U dvorištu je bila još jedna još starija kuća onako **neuređena**, tamo su stale koke, prasac, tovar, tovar je najvažniji.“).

U srednjoj govornoj skupini zabilježeni su sljedeći primjeri: *tuje(mu)* („U **tujemu** vinogradu, **tuje** ovce strižen, **tuje** blago spreman.“), *gospoja* („Njezina mati je bila **gospoja**. Naš ti šta znači **gospoja**...“), *meja*, ali i: *međa*⁵⁴, *mlađi* („Triba biti **mlađi** judi za taj posa.“), *đak* („Nisan zapeja niti jednu godinu, nisan bija neki **đak**, a ni nisan ni zapinja.“), *prerađivamo* („Nači, kad maslina uzrija, normalno onda je **prerađivamo**.“), *Mađaru* („Izvadija san već pedeset kili kapule i više jer sutra već **Mađaru** punin vriču.“), *žeđ*, *čađa*, *dogadžaja* („Ima još nekih **dogadžaja** kao kad je dide doša iz naviga.“), *ugodaj* („To je poseban **ugodaj**.“) i *svađi* („Ima san u susjestvu takvih i bile su sklone **svađi** i neredu.“).

U mlađoj govornoj skupini zabilježeni su sljedeći primjeri, *mlađi* („Nekad mi **mlađi** koristimo te riči, a nekad ne.“, „Bija san **najmlađi** registrirani pomorac.“, „Jedna **mlađa**.“) i *smeđa*.

Uz to, u govoru Murtera sve je više prisutna značajka netipična za čakavske govore. Iako je infinitiv glagola *iti*⁵⁵ jednak polazišnomu **iti* (A: „Voli vako **iti** na Kurnate na ručak.“, „Pa su judi čekali u red za **iti** u WC.“; B: „Očete li **iti** s nas?“, „Nekada je kadi bija važ ulja, **iti** u Šibenik gospodaru, za dvadese'dvi litre doniti vriču brašna.“⁵⁶), u prezentskoj osnovi toga glagola javlja se afrikata *đ* i to u svim govornim skupinama (A: „Evo, vode ćemo, aj samo **iden** viditi i unda ćemo divaniti.“, „Šta **ideš** po kučama? Koga vruga, imaš i doma posla.“, „Na **ide** od kuće do kuće i čakula.“, „Sad se vadi vino i sve, sad mi rećemo **idemo** izvaditi...“, „Neki **idu** na misu.“, ali i: „Prije je bila klasika na vesla, na idra, a sad su motori, a sad ne vajaju više ni motori, sad **ide** se gliserima.“, „**Idemo** dalje.“, „Ali njemu se pojavi prilika da on preko poduzeća ide, radija je na škveru... da **ide** u Holandiju.“, B: „**Iden** i u Kurnate i kupin blago u Kurnati.“, „Pa čurka pa **ide** na živce čak.“, „Ako uvijek po kučama **ide**, to znači da trapa.“, „Okričala bi se: *Ko ide s nas još?*“, ali i: „Malo prispin, malo poslušan, a **iden** onako iz običaja.“, „Na Kornatu imamo samo par vlak smokav i kuća je tamo i tako se **ide** više kad se **ide** u ribarstvo onako vikendun, recimo.“; C: „Ona uvijek **ide** po kučama.“, „Onda oko tri ure se opet **ide** utopiti mriže.“, „**Idemo** mi vanka i sad je tote bija jedan klub, eli.“). O tome koliko je prisutna alijetetna značajka nepostojanja afrikate /*ž*/ na primjeru glagolskih oblika od glagola *iti*, dana je usporedba njihovih pojavnosti po govornim skupinama:

⁵⁴ Ovjere su potvrđene naknadnim ispitivanjem. Osim *meja* i *međa*, u srednjoj je govornoj skupini potvrđen leksem *griblja*, a u starijoj govornoj skupini *gribja*.

⁵⁵ Više o glagolu *iti* u poglavlju 5.2.2.

⁵⁶ I u mlađih se govornika ovjerava isti infinitiv glagola.

Grafikon 1. Usporedba pojavnosti oblika glagola **iti* po govornim skupinama

Iz grafikona se može iščitati kako su oblici glagola *iti* bez afrikate /ʒ/ čuvaju u starijoj i srednjoj govornoj skupini iako je i ova značajka sklona gubljenju. Iako je potvrđena u mlađoj govornoj skupini, govornici je ovjeravaju u manjoj mjeri nego u ostalim dvjema skupinama.

Ako znamo da stanovnici otoka Murtera često dolaze u doticaj s kopnom (grad Šibenik i okolica) i da je murterski govor pod utjecajem štokavskih govora s kopna, „izgubio mnoge čakavske osobine“ (Juraga, E., 2004: 253), nedvojbeno se glas *đ* smatra štokavskim utjecajem. Stoga će sudbina afrikate /ʒ/ ovisiti upravo o štokavskome utjecaju, a shodno tomu doći će do izmjena u sustavu.

5.1.6. Čakavizam

Do pojave čakavizma dolazi u tendenciji smanjena konsonantskih nizova na jedan, na *c, z, s* ili na *c, ś, ź*, npr. *covik, suma/śuma, zena/źena* (Moguš, 1977: 66). Ovu alijetnetnu značajku Mieczysław Małecki ne bilježi u govoru Murtera, iako kao čakavski punkt bilježi

predio Šibenika⁵⁷ (Moguš, 1977: 68). S obzirom na to da ga postojeći izvori ne bilježe, dolazi do mišljenja da navedeni punkt nije pružao utjecaj na otok. Bez obzira na to što je na otocima, uslijed zamiranja razvojnih procesa, dokazano sporije gubljenje značajki zbog njihove izoliranosti (Lukežić, 2012: 299), pretpostavlja se da je cakavizam, ako je ikada postojao, u murterskome govoru davno izgubljen. Ipak, danas su na terenu zabilježena dva leksema s istim korijenom koji potvrđuju cakavizam u starijoj i srednjoj govornoj skupini dok u mlađoj za njega nema potvrde: *zlica* (A – tri potvrde, „Tri-četiri piruna i dvi-tri **zlice**.“; B – dvije potvrde) i deminutiv *zlicica* (B), ali: *žlica* (C – dvije potvrde) i *žličica* (A – dvije potvrde; C).

Zanimljivo je da izvorni govornici unatoč ovjerama negiraju cakavizam kao značajku murterskoga govora⁵⁸ i svjesno ukazuju na razliku između murterskoga i drugih čakavskih mjesnih govora.⁵⁹ Zbog broja potvrda u samo dvama leksemima, ne sačuvaju li se u takvome obliku, više je nego izgledno da će se značajka potpuno povući iz jezičnoga sustava.

5.1.7. Slabljenje šumnika na dočetu zatvorena sloga

Istaknuta je alijetna značajka u čakavskome narječju slabljenje šumnika u konsonantskim skupinama radi tzv. teorije lakšega izgovora (Moguš, 1977: 85). Naime, čakavsko narječje kao sustav pruža otpor⁶⁰ prema zatvorenim slogovima⁶¹ i njihovom

⁵⁷ Riječ je predjelu Dolac u kojemu su zabilježeni primjeri drugoga tipa: *camac, caj, covik, cudo, uši, škola, šta, ništa, žašto, žena i muž* (Moguš, 1977: 68).

⁵⁸ Naknadnim je ispitivanjem potvrđeno u dvoje informanata srednje govorne skupine da poprilično sigurno negiraju cakavizam i kazuju da je u govoru Murtera izgovor uvijek bio „tvrđ“.

⁵⁹ Jedna informantica starije govorne skupine u prepričavanju događaja svjesno ukazuje na razliku između murterskoga i viškoga govora:

„Dvojica Višana razgovaraju i sad vamo dvojica u Zagrebu...“

Prvi: *Znaš šta, ona dva čovika namo su Kinezi.*

Drugi: *Ma šta? Kako misliš? Nisu, face su naše.*

Prvi: *Ajmo se kladiti!*

Drugi: *Ajde.*

Iđu ni kod njih i pita ovi.

Drugi: *Ste vi Kinezi?*

A vi Višanin se diga i govori (naglašeno): *Ko co ja? Ko co mi?*

Drugi: *Okle to sad?*

Prvi: *Esan li ti reka da su Kinezi!**

⁶⁰ Kajkavsko i štokavsko za razliku od čakavskoga narječja nije pružalo otpor prema zatvorenim slogovima (Lukežić, 2018: 168). Upravo je to jedan od razloga kojim potvrđujemo arhaičnost i konzervativnost čakavskoga narječja.

⁶¹ Zatvoreni slogovi su oni slogovi koji završavaju na suglasnik. Takvi su slogovi obilježeni kao „teški“ i to je oduvijek vrijedilo u čakavskome narječju. Tomu u prilog ide i *zakon otvorenih slogova* definiran još u

ostvarenju jake napetosti dvama mehanizmima: duljenjem samoglasnika i realizacijom dugoga akcenta na produljenu samoglasniku te slabljenjem šumnika (afrikata i okluziva) na dočetu zatvorena sloga (Lukežić, 1998: 38–39). Budući da akcentuacija nije obuhvaćena ovom analizom, osim u dijelu transkripcije, ovo je poglavlje posvećeno drugom mehanizmu.

U kontekstu slabljenja šumnika na dočetu zatvorena sloga moguće su četiri pojave (Lukežić, 2018: 181):

- a) općečakavska, alijetna: $\check{c} > \check{s}$, $c > s$, $t' > j$
- b) alteritna: p/b , t/d , $k/g > f$ ili h
- c) alijetna: p/b , t/d , k/g , $s/z > v$, r , l ili j
- d) općečakavska, alijetna: **redukcija šumnika**

U južnome ikavskom dijalektu, na otocima šibenskoga arhipelaga (kojima pripada i otok Murter), I. Lukežić (2018: 171, 177) navodi sljedeće primjere slabljenja šumnika na dočetu zatvorena sloga: na Zlarinu ($\check{c} > \check{s}$: *maš-ka*, *sliš-no*, *selaš-ki* prid. 'koje se odnosi na Selca', *Koromašnu* top. 'Koromačnu'; $c > s$: *otas_ti je* 'otac ti je'; $t/d > l/j$: *ol-ken* < *otkle* < *odkle* 'odakle', *raj_nas* 'radi nas'; *na_grobon* 'nad grobom'), na Žirju ($\check{c} > \check{s}$: *luš-ki*, *grš-ki*; $s/z > j$; *praj-ca* G jd. 'prasca'; *bra-ski* 'bratski', *je-na* 'jedna', *bruo* 'brod', *sa_ćemo* 'sad ćemo', *ka_smo* 'kad smo', *ispo* 'ispod', *ope* 'opet'), na Krapnju (*šes* 'šest'), na Prviću (*ka_smo* 'kad smo'), na otoku Vrgadi ($\check{c} > \check{s}$: *maš-ka*; $c > s$: *osta* G jd. od 'ocat'; $t' > j$: *sinoj-ka* < *sinot'ka*, pril. 'sinoć'; *sla-ki* 'slatki', *boga-stvo* 'bogatstvo', *proklje-stvo* 'prokletstvo', *o_stroaha* 'od straha', *pra-ca* G jd. 'prasac') i na otoku Murteru (*deve_sati* 'devet sati', *o_kuće* 'od kuće', *ka_zvoni* 'kad zvoni', *je-na*).

Na terenu je danas slabljenje šumnika na dočetu zatvorena sloga potvrđeno u primjerima:

- zamjene frikativa sonantom

$s > j$: *prajce*⁶² (A: „Imala san **prajce**.“, „Imala san svaku godinu dva **prajca**.“, „S otin san **prajce** hranila.“)

- zamjene afrikate frikativom

praslavenskom jeziku, prema kojemu su zatvoreni slogovi bili neprihvatljivi. Dakle, slog je mogao biti ili otvoren ili završiti poluglasom (Lukežić, 2018: 163-164).

⁶² Promjena u kojoj se fonem *j* pojavljuje kao prvi član u konsonantskoj skupini kao u primjeru *prasca > prajca*, naziva se asimilacijom (Moguš, 1977: 84).

/čk/ > /šk/⁶³: *maška* (A – četiri potvrde, „Viđa bi jenu **mašku** ko njega.“, „To su kurnaske **maške**.“; B – četiri potvrde; C – tri potvrde, „Judi tamo idu **maške**.“), *rasprškati* (A: „Prohundati je ono šta je drugi stvorija, a ti **rasprškati**.“), *Kolaško* (A: „Tamo me **Kolaško** posla nazad sedamnaes godin.“)

- potpune redukcije konsonanta:

Tablica 2. Redukcija konsonanta u slabljenju šumnika na dočetu sloga

	Starija govorna skupina	Srednja govorna skupina	Mlađa govorna skupina
<i>t > ø</i>	<i>slako</i> (5) ⁶⁴ , <i>neko</i> (5), <i>ko</i> ('tko'; 2), <i>niko</i> (4), <i>Hrvaska</i> , <i>Hrvaskoj</i> (5), <i>hrvaski</i> (3), <i>hrvaskin</i> (2), <i>sedamnaes</i> (3), <i>dvadese</i> , <i>dvanaes</i> , <i>devedese</i> (2), <i>devetnaes</i> , <i>pedese</i> , <i>šesnaes</i> , <i>trinaes-četрнаes</i> , <i>deset</i> , <i>pe</i> ('pet'), ali : <i>saket</i> , <i>šezdeset</i> , <i>šest</i> , <i>trideset</i> (2)	<i>slakoga</i> (2), <i>slako</i> , <i>slake</i> , <i>niko</i> (2), <i>ko</i> ('tko'), <i>ope</i> , <i>Hrvaska</i> , <i>Hrvaskoj</i> (3), <i>hrvaski</i> (2), <i>hrvaskin</i> , <i>jedanaes</i> , <i>šes</i> , <i>pe-šes</i> ('pet-šest'), ali : <i>hrvatski</i> , <i>dvadeset</i> (2), <i>devedeset</i> (3), <i>deset</i>	<i>slakoga</i> , <i>slako</i> , <i>pe</i> ('pet'), <i>tridese</i> , ali : <i>slatko</i> (4), <i>Hrvatskoj</i> , <i>Hrvackoj</i> (3)
<i>d > ø</i>	<i>ka</i> (4), <i>sa</i> ('sad'; 4), <i>ispo</i> , <i>ispri</i> , <i>po_provun</i> , <i>broski</i> , <i>kurnaske</i> , <i>o_pedese</i> , <i>o_šesnaes</i> , <i>o_ko</i> ('od tko'), <i>o_sukna</i> , <i>o_veštida</i> , <i>o_moje</i> , <i>o_zida</i> , <i>o_Dragana</i> , ali : <i>od toga</i> (8), <i>od drugih</i> , <i>od punta</i> , <i>od stare</i> , <i>od ove</i> (2), <i>od žice</i> ,	<i>sri</i> (2), <i>ka</i> , <i>sa</i> (2), <i>nika</i> , <i>oma</i> ('odmah'), <i>o_pršone</i> (2), <i>o_šes</i> , ali : <i>ispri</i> , <i>osamdeset</i> , <i>od pokojne</i> , <i>od mlade</i> , <i>od naše</i> , <i>od svakoga</i> , <i>od maslin</i> , <i>od smokav</i> , <i>od grožđa</i> (2), <i>od Kurnata</i> , <i>od moje</i> , <i>od kuč</i> , <i>od najlona</i> , <i>od toga</i> , <i>od</i>	<i>ispri</i> (2), <i>ka</i> , <i>seam</i> , ali : <i>(is/na)prid</i> , <i>od starijih</i> , <i>od babe</i> , <i>od kuč</i> (2), <i>od mesara</i> , <i>od mene</i> , <i>od začina</i>

⁶³ Prema starijim zapisima: „Glas č se ispred okluziva realizira kao š (*măška*)“ (Juraga, E., 2010: 20).

⁶⁴ Broj potvrda leksema.

	<i>od piruna, od vruga, od mladosti, od moga, od dvanaes, od mene, od čega, od raka, od Božiča, od Pirovca, od cigle, od bičav, od velike, od neviste, od ovih, od loze, od oca, od ključanice, od žita, od kušinov, od jogi, od vune, od susjeda, od doma, od dida, od godinu...</i>	<i>nekih, od nje, od sebe, od dvadeset, od Uskrsiman⁶⁵</i>	
k > o	<i>tote⁶⁶, ali: vodeka (2), toteka (2), nundeka</i>	<i>tote (11)</i>	<i>tote (2), ali: vodek, toteka</i>

U govoru Murtera do slabljenja šumnika na dočetu sloga dolazi u zamjenama $s > j$, /čk/ > /šk/ i u redukciji konsonanata (t, d i k). Zamjena $s > j$ ima zabilježenu samo jednu potvrdu, što je nedostavno za kazivanje o trenutnome i za predviđanje o budućemu stanju. Zamjena $č > š$ (barem u primjeru *maška*) potvrđena je u svim govornim skupinama. Redukcija konsonanata (t, d i k) nailazi na niz odstupanja u svim govornim skupinama⁶⁷ zbog utjecaja standardnoga jezika. Temeljem svega, povećanje odstupanja očekuje se na mjestima njihova bilježenja.

5.1.8. Ostale konsonantske značajke

Polazišni konsonantski sustav svih hrvatskih narječja, pa tako i konsonantski inventar murterskoga govora, nije poznao konsonant f pa je taj fonem ulazio u govor putem primljenica (Lukežić, 2012: 112–114). Na čakavskome području redovito se u dijelu govora

⁶⁵ Uz imenice koje označuju blagdan upotrebljava se prijedlog o : *o Božiću/i, o Uskrsu* /MBJ/ dok je u Tisnome: *o Božićima, o Uskrsima* (Juraga, E., 2010: 32).

⁶⁶ Neki prilozi u murterskome govoru imaju navezak $-ka$: *vôde : vôteka* 'ovdje', *tôte : tôteka* 'tamo' (Juraga, E., 2010: 31), *nunde : nundeka* 'ondje'. Pored toga, u govoru se rabe oblici *vôtek* i *tôtek*.

⁶⁷ Za razliku od redukcije vokala koji su ostali poprilično sačuvani u govoru Murtera.

zamjenjivao frikativom *h* pa su tako u govoru Murtera zabilježeni ovi primjeri: *humàti*, *káha*, *humâr*, *čehÿja*, *huncÿt*, *haharínka*, *hřigati*, *hrq̄tar*, *Hráne*, *hažô*, *hàbrika*, *hrtûna* (Juraga, E., 2004: 256). Međutim, danas je situacija drukčija: konsonant *f* ušao je u sustav a njegovo polako usvajanje vidljivo je u sljedećim primjerima: *pofrigati* (A: „**Pofrigati** ču jaje za ručak.“; B: „Ja san uzeja ribe, ribu san očistija, u frižideru je i to ču **pofrigati**.“), *kafena* (A – dvije potvrde; B), *kuferič* (A: „Ja san ima neki **kuferič**, o ko zna čigov je bija i sestrinu jaketu.“), *ofregale* (A: „Sve lipo čisto, mirisavo i još bi nan malo mati i strina, zajedno bi to ne radile, obilile bi malo sobu, pa onda bi **ofregale** pod pa bi to lipo bilo čisto.“), *fali* (A: „Vidila na da joj **fali**.“), *feralima* (A: „Ona ti je imala penziju od dida pokojnoga jer on je radija na **feralima**, održava je **ferale** na Tegini i tako, eli, di je tribalo.“), *asfaltirana* (A: „Možeš ti hoditi pješke, ali ako uzmeš biciglu, dobro ćeš se namučiti jer cesta ni **asfaltirana**, nego je kamena, pa ćeš gori uzbrdo dobro se namučiti.), *konflikta* (A: „Trpimo se, a dođe nekad malo do **konflikta**, ali to...“), *frajera* (A: „Mumčinu, **frajera**.“), *fazu* (A: „Ti si prošla nu **fazu**.“), *famija* (A: „Ja i **famija**.“, „Je, sa **familjun**.“, „Bile smo četire **famije** doli.“), *fališ* (A: „Sad bi da mene sad žena čuje, rekla bi šta se **fališ**.“), *kafe* (A: „Malo **kafe**.“), *kafena* (B; C), *fotograf* (A: „To je bija bunar, to je namo di je **fotograf**, pa malo gori na vu stranu.“), *face* (A: „Nisu, ni **face** su naše.“), *fešta* („I ka bi došla Gospe Velika, Mala, to je bila **fešta**.“), *fakultetu* (B: „I doša je sad zet na upoznavanje hamije, a zet radi na **fakultetu**, a i mala je u prosvjeti, na **fakultetu**. Ne znan šta je na, ali zet na **fakultetu** radi.“, „Sad nema mladosti, svi su pobigli ča u škole, tamo na **fakultete**, starost je išla ča z Bogun.“), *frižideru* (B: „Ja san uzeja ribe, ribu san očistija, u **frižideru** je i to ču pofrigati.“), *friški* (B: „Tako da je u našu kuću dolazija **friški** novac.“), *fala* (B: „Tako je unda bilo i našli smo se i evo, **fala** Bogu, do današnjega dana nismo se pet puta posvađali.“, B: „Ima majc, **fala** Bogu!“), *friškalo* (C: „Kako je **friškalo** iz neba, naglo je **friškalo** i svi prema pumpi.“), *filtrirati* (B: „Pazi, ja ne mogu **filtrirati** da meni moj sin reče nešto grubo.“), *šefica* (B: „Ona ti je **šefica** dučana u Konzuma, na ti je najstarija, iman Ivanu, na ti je **šefica** kuhinje vode u Mareti“), **ali**: *humar* (A: „Ni bilo ni **humara**, ni nape, ništa, kakvi komin!“), *kahena* ('smeđa', A; B – tri potvrde⁶⁸; C⁶⁹), *hažo* (C: „Bilo je no nako ka pašta-hažo.“), *tamnokahasta* ('tamnosmeđa', A), *pohrigala* (A: „E, a lipo je to, a ja san **pohrigala** dva kumpira i iskrižala dvi pomidore.“), *hami(l)ja* (B: „Ali ta **hamija** je unikat.“, „Tako jedna **hamija**, dvi, tako su malo pobožniji.“,

⁶⁸ U snimci jedne informantice leksem *kahena* potvrđen je neposredno nakon intervjua. Naime, u snimci se pojavljuje leksem *smeđa*, a kasnijim kratkim osvrtom na intervju, informantica ispravlja leksem *smeđa* na *kahena*.

⁶⁹ Pored ove potvrde, druga je potvrda bila u informantice koja je za pokazani predmet rekla *smeđa*, ali da je za leksem *kahena* čuje od svojih roditelja.

„I doša je sad zet na upoznavanje **hamije**.“, C: „Dvi **hamije**.“, „Kažen **familje** ili **famije**.“), (*po*)*haliti* (C: „Pohaliti. Šta se hališ?“), *hrankaja* (B: „Te dvi sobe je **hrankaja**.“).

Ne samo zbog broja primjera i potvrda već i zbog velikoga broja odstupanja istih, zamjena $f > h$ tendira prema gubljenju, čemu svjedoči ustaljen fonem f u novijih primljenica (npr. *fotograf*, *fakultet*).

Gubljenje $h > f$ jasno se vidi u primjerima *kaha* (A: „Ko **kaha**.“), na čije mjesto sve više dolazi v : *vrpu* („Ni se to maslina brala, nego se brala žuta mrta i slagati na **vrpu** za zimi ložiti se.“), (*za/s*)*kuvati*, *kuvanoga* (A: „**Kuvali** smo kavu.“, „Recimo za **skuvati** čaja ujutro triba užgati oganj.“, „Pa bi to za čas **zakuvalo**. Tote se **kuva** brudet i vanka.“, „Mati je išla u crkvu, a on je, jadan, osta doma **kuvati** ručak, a bija je obuka veštid.“, „Nemoj mi više dati da **kuvan!**“, „I onda to se u loncu **kuvalo**. Ni bilo ni pijata ni Majke Božje! Nego u jednu teču.“; B: „Ka je zimi, na špaheru **kuvan** obično, onda obično gulaš **skuvam** jer Krste ide više puta i suhoga. Evo sad me zove žena da mogu li dole dojt tečun pa donesen i njen **kuvanoga** za sutra.“; C: „Oni **kuvaju**, pečū.“, „Ujutro se digne u seam manje kvarat i onda se sve spremi, eli, **skuva** se kava, čaj...“), *uvatiti* (A: „To bi se **uvatilo** te ribe i onda bi jili.“, „Mati je, nju su **uvatili** bolovi u crkvi i unda doma vamo i doveli je i vode san se rodija.“, „E, i onda je na njega **uvatila** da joj krade i on se sakrija ispod posteje.“, „Ribu ku **uvatin** volin dati ženskima.“; C: „Ribe ke **uvatin** volin dati ženama.“), *kruva* (C: „Onda se malo namaže na **kruva** malo marmelade i maslaca pa se poide.“), *ali: pehar* (A: „Suđe je bilo tri-četiri piruna, imali smo neki **pehar**, drveni, to je bilo da metnimo praske i to i još je bija neki pijat.“), *kavicu* (A: „Bili smo zajedno i pili smo **kavicu**.“), *kruh* (A: „A vako nan je bila na jednomu zidu ovi...peč, di se peka **kruh** i onda te dane, sad je slama i ne može se peči **kruh**, eli.“, „**Kruh**, tisto u onoj kopanji.“, „Onda bimo napravili ili novu bubicu ili bubak i tako smo uvijek imali svježeg **kruha**, a ovi bi nan bija za poslin namazati.“, „Kako ćemo spremati kolače ako nema za **kruh**?“; C: „I tako, najili bi se ribe, **kruh** bi na žaru pekli i tako.“).

Potvrđen je primjer *kava* kao preuzeta novija inačica naspram starijega ovjerenog oblika *káha* (Juraga, E., 2010: 122; A: „Kuvali smo **kavu**.“, C: „Baba bi svako jutro usupala **kavu** i mlika, to bi nan marena bila.“, „Ujutro se digne u seam manje kvarat i onda se sve spremi, eli, skuva se **kava**, čaj...“).

Zamjenom skupine $/kl/ > /gl/$ provodi se ozvučenje okluziva, što je podudarno s drugim govorima južnočakavskoga tipa⁷⁰: *bicigla*, *biciglu(n)* (A: „**Bicigla** ti je tamo.“, „**Biciglun** se more dojt lipo na vrh Raduča.“, „Na vrh Raduča moreš dojt z **biciglun**.“, „Možeš ti hoditi pješke, ali ako uzmeš **biciglu**, dobro češ se namučiti jer cesta ni asfaltirana,

⁷⁰ Npr. govor Okruge Gornjeg (Jurić, 2020: 164).

nego je kamena, pa češ gori uzbrdo dobro se namučiti.“, „Otkad ja iman ovu **biciglu**, od onda je stavin u košaru.“, „Nonde isto ima prometa, **bicigl**.“; B: „Z **biciglama**.“, **ali: biciklun/ama** (B: „Z **biciklun** se može dojt na vrh.“⁷¹; C: „Sa **biciklama** se more dojt gori na Vrh Raduča.“, „Z **biciklama** se more dojt gori na vrh.“, „Z **biciklun** ili z **biciklaman** se može dojt na vrh Raduča.“). Budući da je zamjena /kl/ > /gl/ ovjerena u starijoj i samo jednom u srednjoj govornoj skupini, značajka tendira prema gubljenju.

Zamjena konsonantske skupine /dl/ > /zl/ provodi se u primjeru *zlake* (A – dvije potvrde; B – tri potvrde, C – tri potvrde), **ali: dlake** (A: „Kod mene su osurile... **Dlake**.“, „Sekrva je bila dvadese godin bez ijedne **dlake** na glavi.“).

Zanimljivo je da u skupini /zl/ dolazi do promjena isključivo u starijoj govornoj skupini, međutim izgledno je da će zbog nepromjenjivosti u ostalim dvjema skupinama ona ostati zadržana. Povećanje odstupanja očekuje se na mjestima njihova bilježenja.

5.1.8. Redukcija dočelnoga /-l/

Odraž dočelnoga /-l/ promatramo u dvjema grupama: prva su imenice s pridjevima, a druga muški rod glagolskoga pridjeva radnoga u jednini (Moguš, 1977: 82).

U imenica i pridjeva dočelno /-l/ obično se gubi: *vřta, hacõ, stõ, võ, kotã, pakã, mulinẽ, sinjã, livẽ*... (Juraga, E., 2010: 19), što predstavlja alijetetnu značajku⁷². Tako je i danas potvrđeno u svim govornim skupinama (A: „Škapulajmo kraj mora **so** i onda bimo totek stavili.“, „Onda bi ga kad **meštra** bude pravi na **mu** razvijati je i unda tek u vriču staviti.“, „Sad kad dojdeš do tete, pa češ viditi pravo gnjizdo što su jarebice prinile među nih vrat i **ska** na sviči, a sviča ne gori.“, „Ako ima škrpunov ni se stavu veči u **karti**⁷³ jer ni bilo leda, ništa, nisi moga čuvati, nego tako. U **karti** i u more, gori bi se malo pokrilo, a ono drugo šta je uginulo u mrižah, odnosno krepalo, kako mi kažemo, to bi se jilo.“, „Kutiju, po provu, kaič, **pico**⁷⁴.“, **ali: A: „Mulinel**⁷⁵ – to ti je bilo vako jedno debelo drvo i zabodeni štapi i onda se vrtilo i vuklo.“, „**Batel**⁷⁶ to je kaič.“; B: „Ja san kupija tavaju za **sto**, oni veliki šta su barski

⁷¹ U jedne informantice leksem 'bicikl' u množini glasi *biciglama*, a u jednini: *biciklun*.

⁷² Budući da je ova pojava zastupljenija na otočnim sredinama od onih na kopnu, ona pripada insularizmima. Više o njima u Lukežić, 2012: 288-289.

⁷³ U primljenica je preuzeta tendencija redukcije dočelnoga *-l*.

⁷⁴ 'manji pravokutni otvor u samom vrhu pramčane palube' (Juraga, 2010: 198).

⁷⁵ V. bilješku 73.

⁷⁶ V. bilješku 73.

stoli za fešte, vanjski ni stōli šta se rásklapaju, lateni ni, biću dva i po metra ti stoli.“; C: „S učin se poliva **vrta**?, „S učin se poliva **vrta!**?“). Dakle, u većini leksema dočetno /-l/ se gubi, međutim ima i potvrda kada je ono sačuvano. S druge je strane, u jednoga informanta potvrđeno i odustapanje: *dio* (A: „Kako su donji Kurnati kupjeni, tako je i ovo kupjeno. Ovaj **dio**, eli.“) koje je nastalo usputno.

U glagolskome pridjevu radnome dočetno /-l/ može se odraziti u tri varijante⁷⁷:

1. $a + l + \emptyset = a + \emptyset + \emptyset$
2. $V + l + \emptyset = V + ja + \emptyset$
3. **-ja** na bilo koji samoglasnik

U prvome slučaju, ako infinitivna osnova završava na *-a*, dočetno /-l/ će se reducirati, što je također alijetna značajka. Tako je potvrđeno u svim govornim skupinama (A: *provuka, peka, kopa, dava, putova, doša, pokuša, reka, posa, iša, proda, osta, ima, probuka, umra, kra, izvuka, prizna, uteka, vika, plaka, moga, leža, upozna, mora, da, zaosta, propa, zna, pomoga, pokaza, čeka, zva, uvruga, održava, zakopa*; B: *da, mora, uža, diga, posa, natjeca, ima, zna, rastra, preda, udra, doša, izinja, reka, leža, zaspā, ukrca, sta, skaka, izaša, proda, snaša, recitira, računa*; C: *reka, doša, uža, posa, obuka, pa, sta, moga, priča, ima, načinja*). Odstupanje je vidljivo u primjeru *došo* jednoga informanta (A: „Brod je iz Splita **došo** po me, ja i famija, tamo smo ostali šest godina.“).

U drugome slučaju, ako infinitivna osnova završava na drugi vokal (uz neke iznimke kao *umra* < *umri-ti* (Juraga, E., 2010: 30), dočetno /-l/ realizirat će se kao *-ja*. Budući da se isto javlja i u nekim štokavskim govorima, ova je značajka alteritetna. Tako je potvrđeno u svim govornim skupinama (A: *bija, radija, doveja, odgojia, živija, počēja, načinija, otvorija, donija, ohendija, ohrancavija, zaboravija, mislija, zabrinuja, rodija, boja, ožednija, sakrija, pravija, poletija, vika, razumija, odveja, špija, primija, poginija, oženija, unapredija, hodiya, završija, krenuja, hodiya, ugodija, gazija, prominija*; B: *iskrenuja, bija, zaboravija, stavija, izgubija, uvalija, bacija, turnuja, namistija, kupija, donija, uzeja, pija, učiniya, koristija, uzriya, očistija, udriya, zapeja, spomenuya, izmolija, razljutija, tija, počēja, proveja, živija, istrja, oženija, čuja, govoriya, vidija, odnija, izbacija, uz iznimku umra*; C: *bija, vozija, partija, jutija, kupija, čudija, naručija*). Lisac govori da promjena dočetnoga /-l/ u *a* pripada štokavskome utjecaju (Lisac, 2004: 247), stoga je ovdje valja i potvrditi. Zabilježena su i dvije potvrde odstupanja: *ulazio* i *izlazio* (A: „Mi smo vršili regulaciju brodova kroz šibenski

⁷⁷ Formule su preuzete iz članka *Glagolski pridjev radni u Murteru* (Menac-Mihalić, 1997).

kanal, tamo se nisu mogli susresti dva broda, samo jedan **ulazio**, drugi **izlazio**.”) u kojima je vidljiv utjecaj standarda.

U trećemu slučaju dočetano -l realizirat će se ponekad kao -ja i u glagola kojima osnova završava na -a. Tako je potvrđeno u starijoj i srednjoj govornoj skupini, dok u mlađoj govornoj skupini nije potvrđen niti jedan takav primjer⁷⁸ (A: *imaja, došaja, valjaja, nahuškaja, zakopaja*; B: *prodaja, znaja, imaja, stvaraja, ojačaja, digaja, smotaja, hrnkaja*).

Osim nekoliko potvrda odstupanja koje su nastale pod utjecajem dugih jezičnih sustava, zamjenu dočetnoga -l vokalom *a* pribrojavamo onim značajkama koje su dobro očuvane u govoru Murtera.

5.1.9. Rotacizam

U prezentskoj osnovi glagola *moći* (npr. *moren*) i u prilogu *možda* (*morda*) dolazi do pojave rotacizma. Budući da do iste pojave dolazi i u nekim kajkavskim i štokavskim govorima, smatra se alteritetnom značajkom. E. Juraga zapisuje da pored starijega *mòren*, u 1. l. jd. govor Murtera ima *mógu* (Juraga, E., 2010: 30). Danas je situacija jednaka s glagolom *moći* i to u svim govornim skupinama. Potvrđeni su sljedeći oblici: *ne moren, moreš : možeš, more : može, morete, možemo, (ne) moru : možu : mogu* (A: „Vi mlađi samo **morete** prepostavjati kako je to sve, ali mi koji smo to proživili...“, ali i: „Ne **možemo** usporediti.“; B: „Oni **moru** napraviti svega i svačega.“, „I više **ne moreš** mak.“, ali i: „Par ih je bilo koji su entuzijasti, ali sve vako generacij deset godin iza mene još i ti još judi donekle još nešto **možu**.“; C: „Vako u vome momentu se **ne moren** baš ni sititi, ali znan.“, „Šta misliš da **moreš** kako te voja!“, „**Ne moru** se dvi gajete snajti na moru.“, ali i: „Ni **mogu** svašta napraviti.“). No, nije jednaka situacija s prilogom *možda* jer se rotacizam ne potvrđuje niti u jednoj govornoj skupini (A: „To ti je dide... Vajda si **možda** čula kako se pri išlo na jidra i na vesla.“, „Evo ovako, bile su dvi ženske, **možda** si to čula“; B: „Osamdeset kili brašna eli šesdest, kolke su bile vriče, osamdeset **možda**.“, „Za blagdane bi se **možda** došlo doma i to bi bilo to.“, „A ja san **možda** išla u treći ili četvrti osnovne škole.“, „Ajde, pa će mi **možda** dojtiti u glavu.“; C: „**Možda** vrtič, tako.“). Oblik *morda* potvrđen je samo u jednoga govornika (B: „Mriže je zna napravjati, krpati, ali ni ima **morda** dvadesetipet godin.“). Gubljenje toga oblika pripisat ćemo štokavskome utjecaju.

⁷⁸ Mlađi govornici danas ne ovjeravaju takve primjere.

Rotacizam je u prilogu *morda* u potpunosti izgubljen dok u prezentskoj osnovi glagola *moći* tendira prema sporijem gubljenju.

5.1.10. Skupina /čr/

Stariji zapisi kazuju da se stari skup *čr* čuva: *črv*, *črviti*, *(o)črvàti*, *črivo* (Juraga, E., 2010: 19), ali i: *trišnja*⁷⁹ (Juraga, E., 2010: 271). Budući da se neizmijenjena skupina *čr* javlja i u nekim kajkavskim i štokavskim govorima, ova je značajka alteritetna.

Starojezična skupina *čr* danas nije jednako očuvana jer u svim skupinama nailazimo na potvrde koje ukazuju na prijelaz *čr* > *cr* (A: „**Črv**.“ – dvije potvrde, „**Črva**, a ti **črv** ti znači da te praske nisu polivene otrovun.“, ali: „**Crv**.“, „Mali **crvič**.“, „**Crv**, a ustvari su te boje nego...“; B: „**Črv**.“ – dvije potvrde, „**Črvi** i guci na **trišnje**, na višnje, na praske, na sve.“, ali: „**Crv**.“, „Ne znan, ne znan... **Crvič**.“; C: „**Črva**.“, „**Črva. Črv, črv**.“, ali: „**Crvi**.“ – dvije potvrde).

Pridjevi tipa *crno* (-a, -i) zabilježeni su u svim govornim skupinama, kao i u starijim zapisima, što znači da je do prijelaza *čr* > *cr* došlo mnogo prije (A: „Imali smo **crne** kute i tu **crvenu** dolčevitu.“).

Budući da se prijelaz *čr* > *cr* ostvario u svim potvrdama leksema, čak i u primjeru *črv* prijelaz se javlja u svim trima govornim skupinama, sudbina skupine /čr/ vjerno odražava novije stanje.

5.1.11. Šćakavizam

Murterski je govor šćakavski⁸⁰, što znači da su stari skupovi **stj* i **skj* prešli u *šć* (*šćap*, *ognjišće*, *dvorišće*, *išćen*...; *lišće*, *košćon/un*, *mašćon/un*... Moguš, 1977: 83). Međutim, skup *št* dolazi i od staroga skupa *čt* (npr. *pošten*, *poštovati*) i od skupa *st* u posuđenica (npr. *štorija*, *šivati*, *štramac*, *štumak*, *štuf*... Moguš, 1977: 83). Glede ove alteritetne značajke koja se javlja i u nekim štokavskim govorima, E. Juraga bilježi ove primjere u murterskome govoru: *ščǣp*⁸¹, *ščigga*, *ščirenica*, *šćenàc*, *klíšća*, *prègršće*, *priščūr*, *gùšćer*, *gùšćerica*,

⁷⁹ Iako se još uvijek može čuti *črišnja*.

⁸⁰ Isto tvrdi i E. Juraga (Juraga, E., 2010: 18).

⁸¹ Bilježi i da glas *č* može stajati na mjestu skupa *št*: *čap*, *čipati* (Juraga, E., 2004: 255; 2010: 18).

ščipalica. Skup *čt* redovito ima prijelaz u *št*: *poštěn*, *štimați*, dok *st* sustavno prelazi u *št*: *štrūca*, *štūmak*, *štānga*, *štābilo*, *štāndarac*, *štrūca* (Juraga, E., 2004: 256; 2010: 18–21).

Danas su na terenu zabilježeni ovi primjeri: *ščap* (A: „**Ščap**.“ – tri potvrde, „**Ščap**, još mi ne triba.“, ali i: *štapi*, „To ti je bilo vako jedno debelo drvo i zabodeni **štapi** i onda se vrtilo i vuklo.“; B: „**Ščap**, bagulin.“, „**Ščap**.“ – dvije potvrde; C: „**Ščap**“ – tri potvrde, ali i: „**štap**.“⁸²), *išče(š)* (A: „Koga vruga **iščeš**?“ – dvije potvrde, „Što **iščeš**?“ – dvije potvrde, „I ja govorin, robu neku **išče**, bit će ti gori na kotorati.“; B: „Šta to **iščeš**?“ – dvije potvrde, „Što **iščeš**?“ – dvije potvrde; C: „Šta **iščeš**?“ – tri potvrde), *košče/koščicu* (A: „Šta si ti, kog si vruga radila kad si vako **košče** razdrla?!“; C: „**Koščicu**.“, „Zrile su, imaju **koščicu** onu.“), *ščipalice* (B: „One **ščipalice** šta se uvukivaju da drži jerbo je vanka, a stol se cili skunkula šta stoji na kiši vanka. I onda san ga to kupija za tu kapulu i te pomidore i **ščipalice**.“), *lašči se* (A: „**Lašči se** i likar na motoru.“), *strnišče* (A: „To se **strnišče**⁸³ zove, oko pokošenoga žita, vako voliko visoko.“), kao i odstupanja u primjerima: *šteta*⁸⁴ (A: „Tako da je **šteta**.“), *dvorište* (A: „imali smo **dvorište** tamo gore u Selo.“). S obzirom na to da su oba primjera zabilježena u iste informantice i to na početku razgovora kada se tendiralo „uljepšanomu“ govoru, moglo bi se prepisati usputnom rečenom, međutim danas se u govornika može čuti i *šteta* i *dvorište* prema starijim oblicima *ščeta* i *dvorišče* koji su još uvijek dijelom aktivnoga leksika.

Uz malobrojne potvrde odstupanja, skupina /šč/ uglavnom je ostala očuvanom, stoga se predviđa da će takvom i ostati.

5.1.12. Skupine /šk/, /šp/ i /št/

Skupine /šk/ (< /sk/), /šp/ (< /sp/) i /št/ (< /st/, /čt/), kao alteritetna značajka⁸⁵, običavaju se vidjeti u primljenica. Primjeri skupine /št/ navedeni su u prethodnome poglavlju. Skup /šk/ nalazimo leksemima: *škancija*, *škapulati*, *škartoc*, *škatula*... a skup /šp/: *špina*, *špital*, *španjulet*, *šporkati* (Moguš, 1977: 83). U govoru Murtera zabilježeni su sljedeći primjeri (Juraga, E., 2010: 249–256):

/šk/: *škabelin*, *škàja*, *skalabřcnuti*, *škapulàti*, *škàtula*, *škîna*, *škràpa*, *škrâbica*...

/šp/: *špàher*, *špàjiza*, *španjulèt*, *špâgr*, *špîna*, *špîrit*, *špôrko*, *šporkàti*, *šporkîca*...

⁸² Informant koji je potvrdio oba oblika kazuje da koristi i jedan i drugi oblik.

⁸³ Prije ovoga leksema izgovoren je oblik *strnište* koji je neposredno ispravljen na *strnišče*.

⁸⁴ E. Juraga bilježi kako se oblik *ščeta* još uvijek čuje u starijih govornika (Juraga, E., 2010: 18). Danas za to nema potvrde.

⁸⁵ Javlja se i u nekim kajkavskim govorima.

Danas su na terenu zabilježeni primjeri u gotovo svih govornih skupina:

Tablica 3. Skupine /šk/, /šp/ i /št/ u primljenica

	Starija govorna skupina	Srednja govorna skupina	Mlađa govorna skupina
/šk/:	<i>škapulati, muškardina, škveru, škaja, škrapu, nahušakaja, ali: skaline, skrinju, skale i ska</i>	<i>škatulu (2), škabelin, škriale, škrapu, ali: skale, skrinju</i>	<i>friškalo</i>
/šp/:	<i>šparali, špine</i>	<i>špuntalo</i>	<i>španjulet, šperancu, ali: cigaret</i>
/št/:	<i>maništre, poštivani, guštarna, komoštra, guštarna, štaklje, štalu, puštali, meštra</i>	<i>štrop, štuhi, štalu, pušti</i>	<i>koštivaju ('pristajati brodom na obalu')</i>

Iz tablice je vidljivo da su skupine /šk/, /šp/ i /št/ dobro očuvane uz poneka odstupanja. Novije u odnosu na starije stanje nije bitno izmijenjeno, stoga se ne očekuje ni u skoroj budućnosti.

5.1.13. Neutralizacija /m/ u /n/

Prijelaz /m/ u /n/ na početku riječi nazivamo neutralizacijom, isključujući one riječi u kojima s tom promjenom dolazi do promjene značenja (Moguš, 1977: 81). Ova promjena zahvaća čakavske i neke štokavske govore⁸⁶, stoga je riječ o alteritetnoj značajci. Kada se ona odnosi na mjesne govore koji se nalaze uz duž jadranske obale, tada se neutralizacija često naziva adrijatizmom⁸⁷. U govoru Murtera E. Juraga (2004: 255) bilježi tu promjenu i

⁸⁶ Osim na čakavskome terenu (ne čitavom) i nekih štokavskih migracijskih i nemigracijskih, I. Lukežić dodaje i pojedine kajkavske goranske (Lukežić, 2012: 287).

⁸⁷ Osim netom navedene, prema Daliboru Brozoviću, adrijatizam obuhvaća niz promjena. Više o tome u: Lukežić, 2012: 287–288.

nadodaje da je ona najizraženija u konjugaciji glagola (*īman, govōrin, r̂adin, ŝan*) te nekim kosim padežima (*ženūn, čovīkun*).

A: *san, ne znan, pantin, kojīn, spominjen, ućin, stojin, tin, falin, govorin, ulovin, sićan, nan, dugin, uvatin, sedan, priskoćin, završīn, počnendajen, volin, uglavnon, onin mjestun, obligan, poklonin, osandeset, molin, međutin, radin*, ali: *nam, sam, osam, dadem*. U starijoj govornoj skupini potvrđeno je ukupno 341 primjer neutralizacije i 49 primjera odstupanja (14 %).

B: *san, opremin, iman, radin, strižen, spreman, popijen, osan, bavin, ne želin, navisin, van, maslin, sedan, sićan, tin, ulovin, volin, otvorin, govorin, stojin, moran, plivan, vikendun, ne znan, dajen, uvatin, dobrin, maslin, babinin, ćujen, njin, kojīn, izdajen, iznajmin*, ali: *sam, ulovim, im, skuvam*. U srednjoj govornoj skupini potvrđeno je ukupno 162 primjera neutralizacije i 13 primjera odstupanja (8 %).

C: *znan, govorin, neman, san, kažen, nisan, ne moren, domaćun posadun, ulovin, volin, ćin, hrvackin jezikun, nan, pričan, svon, mislin, uvatin, govorin, tućen, pilan, udren*, ali: *Dugom, seam*. U mlađoj govornoj skupini potvrđeno je ukupno 60 primjera neutralizacije i 2 primjera odstupanja (3 %).

S obzirom na male postotke u odstupanjima, neutralizacija se smatra stabilnom značajkom u govoru Murtera, iako se očekuju veći postotci odstupanja u daljnjim istraživanjima.

5.1.14. Izjednačenje prijedloga *iz* i *s* u jedan oblik

O izjednačenju prijedloga u jedan oblik u govoru Murtera ne bilježi se u starijim zapisima, osim srastanja prijedloga *s/sa* s imenicom *mōre* > *zmōrac*⁸⁸ 'sjeverozapad' (Juraga, E., 2010: 32). Iz transkripcija je vidno da je ova alteritetna značajka⁸⁹ vrlo nestabilna, odnosno da tendira prema gubljenju iz sustava, međutim, iako s malim brojem potvrda i dalje je vidljiva u sve tri govorne skupine:

A: *z Bogun, z biciglun*, ali: *sa biciglun, s nama, s didun i babun, s menom, s otrovun, sa tovarun, s otrovun, sa biciglun, sa familijun, s naman i s triman ženskiman*;

B: *z biciklun, z biciglama*, ali: *iz naše štale, iz toga bunara i iz sturića*;

⁸⁸ Od toga je tvoren pridjev *zmōrašnji* (Juraga, E., 2010: 294), npr. *Zapuha je zmōrašnji vitar*.

⁸⁹ Javlja se i u nekim kajkavskim govorima.

C: z biciklun, z biciklaman, ali: sa bande, su čin⁹⁰i izbrzdati.

U budućem se razvoju predviđa da će potvrda biti sve manje, međutim za potpuni gubitak značajke potreban je i duži vremenski period.

5.1.15. Skupine /jt/ i /jd/

U infinitivu glagola *iti* ('ići') dolazi konsonantski skup /jt/⁹¹: *dôjti, pôjti, prôjti, nâjti, izôjti* a u prezentu /jd/: *dojdên, pôjden, projdên, nâjden, izôjden* (Juraga, E., 2010: 30). Budući da se skupine /jt/ i /jd/ javljaju u govorima svih triju narječja, smatramo ih alteritetnom značajkom. Stanje na terenu po pitanju tih dviju skupina dano je u tablici:

Tablica 4. Glagol **iti* i skupine /jt/ i /jd/

	Starija govorna skupina	Srednja govorna skupina	Mlađa govorna skupina
*iti	<i>iti</i> (3)	<i>iti</i> (10)	<i>iti</i>
/jt/	<i>dojti</i> (10), <i>najti</i> (2), <i>pojti</i> (6), <i>proj_češ</i>	<i>dojti</i> (3), <i>doj_ču</i> , <i>poj_čemo</i> , <i>projti</i> , <i>pojti</i> (3), <i>izajti</i> , <i>najti_ču</i>	<i>pojti</i> (2), <i>poj</i> (2), <i>dojti</i> (2)
/jd/	<i>dojde</i> (4), <i>izajdu</i> , <i>najde</i> , <i>pojdi</i> , <i>projde</i> (2), ali: <i>dodē</i>	<i>dojdu</i> (3), <i>dojdi</i> (2), <i>dojde</i> (2), <i>pojdi</i>	<i>dojdu</i> (2)

Iz tabličnoga prikaza vidljivo je da je ova značajka vrlo stabilna u sustavu u svih govornih skupina. U oblicima glagola *ići* provodi se jotacija, no ne i u drugim glagolima izvedenima od *iti* (*do + iti, po + iti* itd.), već se u infinitivu čuva skupina /jt/, a u prezentu /jd/. Glagol **iti* i njegove skupine /jt/ i /jd/ pribrajaju se očuvanim značajkama te se takvim vide i u skorijoj budućnosti.

⁹⁰ Jedan informant potvrđuje kako je nekad prijedlog *s/sa* glasio *su*: „brod **su** dva motora“.

⁹¹ U govoru Murtera, jednako kao i u Betini i Jezerima, leksemi *ûjti, zôjti, prîjti* izražavaju se opisno: *dôjti unûtra, dôjti vamo/tamo, dôjti, bližje...* (Juraga, E., 2010: 30)

5.2. Morfološka razina

5.2.1. Oblici glagola *biti* za tvorbu kondicionala

Kao alijetna značajka u čakavskome narječju ističu se oblici glagola *biti* u tvorbi kondicionala. U govoru Murtera ta je značajka prilično očuvana uz minimalne izmjene. U 1., 2. i 3. l. jd. oblik je *bi* (A: „Stric me zva na ribu, išla **bi** š njin na ribu da iman ručak.“, „A ja **bi** rekla: „za Majku Božju, ja nisan dicit nasikla!“; „Ne **bi** ti vo ima šta imaš, ni Kurnate ni ovo vodeka, ni imanjev, lako je sada njemu živiti, ovo je baba sve kupila.“; „On je bija po godinu dan, samo po petnaest dan **bi** doma učinija.“; C: „Rekao **bi** od začina.“; „Kad **bi** neko partija, rekli **bi**: *Vidi, obuka je korotu!*“), što u potpunosti odgovara starijim zapisima. U 1., 2. i 3. l. mn. oblici su redom: *bimo, bite, bi* (A: „I onda **bi** stali cilu noč vani i unda **bimo** ih opeta ujutro vodili i živilo se tako, jadno.“; „Nemojte hoditi duboko da **ne bite** propali u tu jamu!“; B: „Onda **bimo** se obukivali u vešte i postole, postole na visoku petu.“; C: „Bacali **bi** navečer mriže, a ujutro **bi** ih hodili dignuti.“; „Kad **bi** neko partija, rekli **bi**: *Vidi, obuka je korotu!*“), međutim u srednjoj i mlađoj govornoj skupini za 2. l. mn. pojavljuje se oblik *bilite* (B: „**Bilite** vi išla s nama?“; C: „**Bilite** išli s nama?“), što se može protumačiti kao umetanje *li* u oblik *bite* u upitnim rečenicama. Juragini (2010: 31) i Liščevi (2004: 246) zapisi kazuju da je ova značajka prilično očuvana, osobito množinski oblici *bimo* i *bite* iako „postoji tendencija da u svim oblicima prevlada oblik *bi*“ (Juraga, E., 2010: 31). Tako bi se izjednačili množinski oblici s jedninskima.

Budući da je ova značajka poprilično očuvana, pribraja se uz ostale takve značajke. Potvrđuje se i uočena tendencija prema kojoj *bi* u svim licima za tvorbu kondicionala prevladao oblik *bi* kao moguća, međutim takva utvrđenost zahtijeva duži vremenski protok.

5.2.2. Neproširena osnova u jednosložnih imenica m. r.

U govoru Murtera, kao i u drugim čakavskim, kajkavskim i štokavskim govorima, javlja se neproširena osnova u jednosložnih imenica m. r.: *bròdi, kríži, kràji, vûci, dûsi* (Juraga, E., 2004: 258). U ovome su istraživanju kratke množine zabilježene u svim govornim skupinama s ponekim nezanemarivim odstupanjima: *brode* i *brodi(ma)* (A: „**Brodi** su bili na idra.“; B: „Judi nisu svi imali **brode**.“; C: „To su **brodi** za teret.“; „Ko će, neki veliki **brodi**.“; „Po **brodima**.“; „To san uvik uža na **brodima** pričati judima.“), *stoli* (B: „šta su barski **stoli** za fešte, vanjski ni **stoli** šta se rasklapaju, lateni ni, biču dva i po metra ti **stoli**.“), *grmi* (A: „Sve su mrte, **grmi** svakakvi, gusti, to ka da je prašuma!“), *štapi* (A: „To ti je bilo vako jedno

debelo drvo i zabodeni **štapi**.“), *čepi* (A: „I ovako ništa ne čujen još ako čepe stavin...“; B: „Ili čepe staviti u uši.“, „Sad ti i ne tribaju čepi.“), *topi* (C: „Stavili svašta, vodene **tope**.“), *dvori* (A: „Murterski niki **dvori**.“), *hladi* (A: „Proj češ ondeka di su Tonovi **hladi** i onda pogledaj gori.“), *rake* (A: „Ili osti prave za ove **rake** šta idu... male ove grmaje.“), *krovima* (A: „Na **krovima** su stice.“, „Na **krovima** naših kuč uvik su ti stice.“; C: „Na krovima od kuč stoju stice.“), *snope* (A: „I onda bimo mi kad bi se ta nova slama, no žito poželo, onda bi naši doveli doma te **snope**, najpri bi ih stukli te **snope** da im ono žito, no klasje, skine se, onda bi to pokupili.“), *zidima* (A: „I onda se to sve šušilo lipo po nima **zidima**.“), *srpima* (A: „Mi smo žito kosili **srpima**.“), *rogiman* (A: „Ja san iša tamo, onda me koza **rogiman**, glavun pogodila i kvragun san ja poletija dva metra daje koze!“), *kjuči* (B, C⁹² – dvije potvrde), *ključi* (A: „**Ključi** po naši.“⁹³, „**Ključi**.“⁹⁴ – dvije potvrde; B: „To su **ključi**.“; C), **ali**: *ključevi/a* (B, C), *krovovima* (B: „Na **krovovima** od kuč stoju ptice.“; C: „Na **krovovima** kuč stoju ptice ili stice.“), *brodovima* (B: „On je oma rano završija za kapetana na tima ribarskim velikima **brodovima**.“).

Zbog konzervativizma i pojednostavljanja u govoru Murtera, unatoč ponekim odstupanjima, predviđa se da će neproširena osnova u jednosložnih imenica m. r. zadržati svoj oblik.

5.2.3. Nerelacijski morfem /ov/ ili /ev/ u G mn. imenica m. r.

Zamjetno je u nekih čakavskih i kajkavskih govora pojava nerelacijskoga morfema /ov/ ili /ev/, u ovisnosti nepalatalnoga ili palatalnoga suglasnika isključivo u G mn. imenica m. r. Sukladno tomu, ova je alteritetna značajka uočljiva i u govoru Murtera. E. Juraga bilježi da je takva pojavnost česta u imenica m. r. koje završavaju na nepalatalni suglasnik: *postòlov*, *tovàrov*, *samârov* i nepalatalni suglasnik *kràjev*, *kaičev*, *nòžev*, *bròjev* (Juraga, E., 2004: 258). Osim toga, do nerelacijskoga morfema može doći i u imenica s. r.: *sèlov*, *okòv*, *uhòv* (Juraga, E., 2004: 259). Tako je u svim govorima na otoku (Juraga, E., 2010: 24). Danas je stanje gotovo u potpunosti podudarno starijim zapisima u svim govornim skupinama, pa tako nalazimo potvrde imenica u G mn. m. r. (A: *motorov*, *kumpirov*, *škrpunov*, *izazov*, *kampov*,

⁹² Informant mlađe govorne skupine rabi stariji oblik jednine imenice *ključ*: „**Ključ** ja rečen, a neki kažu **kjuč**.“

⁹³ Informant starije govorne skupine na postavljeno pitanje odgovara: „ključevi ili ključi“. Zbog više navratnoga vidljiva utjecaja standardnoga jezika, provjere radi, postavljeno je potpitanje o izboru između ta dva oblika, na koje informant odgovara: „Ključi, po naši.“

⁹⁴ Informantica starije govorne skupine također prvotno odgovara s *ključevi*, a potom ispravlja na *ključi*.

kušinov, ormarov, brodov, aparatov, tovarov, pitarov, ključev, sturičev, ali: *jogi*; B: *brodov, mumkov, jezikov, vikendašev, sturičev, mužev* – dvije potvrde), *kolačev*; C: *turistov, cigaretov, kanibalov, Azijatov, kafičev*, ali: *mumke*) i s. r. (A: *imanjev*).

Zbog samo dvije potvrde o nepojavnosti nerelacijskoga morfema /ov/ ili /ev/ samo u G mn. imenica m. r., ova se značajka smatra vrlo stabilnom i predviđa se da neće podlijeći gubljenju iz sustava.

5.2.4. Ništični relacijski morfem u G mn. imenica svih triju rodova

Gramatički se morfem G mn. svih triju rodova označuje „kao indikator konzervativnosti ili revolucionarnosti morfološkoga sustava“ (Vranić, 2005: 303). Pojava ništičnoga relacijskog morfema u G mn. imenica alteritetna je značajka pri određivanju pripadnosti narječjima.

U starijim zapisima stoji da u govoru Murtera sustavno dolazi do morfema /ø/ u G mn. imenica ž. r.: *žēn, dūš, divojak, glāv, rūk, sīn, marēnd, zemāj, kūč, maslin, sip, slik* (Juraga, E., 2010: 26). U imenica m. r., koji često imaju morfem /ov/, odnosno /ev/ u G mn. dolazi do ništičnoga morfema: *postòlov, tovàrov, samârov, kràjev, kaičev, nòžev, bròjev*... Međutim, u govoru Murtera i Betine čuva se i stariji nastavak *-i*, npr. *brodī* (Juraga, E., 2010: 26). Slično je i u G mn. imenica s. r. u kojemu dolazi do ništičnoga morfema, međutim ako se ne nadovezuje na relacijski morfem /ov/ ili /ev/, tada je tako u rijetkim leksemima: *okōv, uhōv, sèlov, rēbrov* prema *imēn, jāj i pēt rīb* (Juraga, E., 2004: 259).

Novije se stanje podudara sa starijim, međutim bilježe se i odstupanja u svim govornim skupinama, no ne i u svim rodovima. Zabilježene su potvrde G mn. imenica u:

- m. r.: *motorov* (A: „Dok san mladi bija, s babun i didun na idra, ni bilo **motorov**, nego na idra u gajeti.“), *kumpirov* (A: „Donilo bi se malo **kumpirov**.“), *škrpunov* (A: „Ako ima **škrpunov** ni se stavu veći u karti jer ni bilo leda, ništa, nisi moga čuvati, nego tako.“), *dān* (A: „Mi bimo došli nako šes miseci, sedan, pe-šes **dān** i doma iz doma.“, „On je bija po godinu **dān**, samo po petnaest **dān** bi doma učinija.“, „Nema kao sada da misec **dān** radiš, misec kući.“, „E i misec **dān** na godišnji i opeta ponovo.“, „Sad svak ima svoj ulaz, želi da mu je dese-petnaes **dān** da ima svoj kluč, da se niko ne miša.“; B: „Tih **dān** kad san bija s didun i babun u Kurnati.“; C: „Išli smo, eli, ka ne bi bilo turistov u Kurnatima i tako bi stali par **dān** i igrali se.“), *izrazov* (A: „Ima tih **izrazov** starih...“), *kampov* (A: „**Kampov** ni bio.“), *ključev* (A: „Pet **ključev**.“), *novac* (A: „Na je imala ne znan sa koliko **novac**.“), *stranac* (A: „A mi dica igrali smo se, **stranac** ni

bilo.“), *pojedinač* (C: „Ima pojedinač kima je vako vilica malo izbočena.“), *kušinov* (A: „I od **kušinov** i od jogi.“), *tovarov* (A: „Sa više nema **tovarov**, nego mora nosi Mate.“), *ormarov* (A: „Nismo mi imali **ormarov**.“), *brodov* (A: „Nego svi jedan drugoga i onda smo iz **brodov** izvukivali pajole.“), *sturičev* (A: „Dvi grede i onda složeni sturič po trinaes-četnaes **sturičev**, sve krcato.“; B: „I onda onako u predvečerje ka bimo mi došli iz kupanja, onda bimo ti se mi savukli ispod **sturičev** i smokve su puštale oni svoj sok.“), *aparatov* (A: „Več je onda bilo i **aparatov** nekakvih i tako.“), *mumak* (A: „Nemaju svojih **mumak**.“; B: „Nema **mumak**.“, „**Mumak**.“ – dvije potvrde ; C: „Svojih **mumak**.“) i *mumkov* (B – dvije potvrde), *vikendašev* (B: „Natjeca se ko će dobiti dinar kod ovih **vikendašev**.“), *mužev* (B: „**Mužev**.“), *jezikov* (B: „A sad je sve krcato brodova, tujih **jezikov**, judi govoru, stotina **jezikov** se tote okriče.“), *kolačev* (B: „Malo je pri bilo **kolačev**.“), *turistov* (C: „Išli smo, eli, ka ne bi bilo **turistov** u Kurnatima.“), *Kurnat* (C: „Iz **Kurnat**?“), *galebov* (B: „Koliko **galebov** kod groblja nonde stoji!“, „Kako ima puno sa **galebov**!“), *brodov* (B: „Puna vala **brodov** na idra!“), *jastog* (A: „Kakve ribe je bilo, **jastog**, svega...“), *Azijatov* (C: „Ti Indonežani se razlikuju od svih **Azijatov**, malo su in oči otvornije ka i nan.“), *kanibalov* (C: „To su potonci **kanibalov**.“), *pitarov* (A: „Na je na vrh terace navukla **pitarov** pa posadi celena i petrusimena.“),

ali: *brodova* (B: „A sad je sve krcato **brodova**.“).

- ž. r.: *riv* (A: „Ja priko **riv** pa priko gomil vamo-namo.“), *buh* (A: „I da te Bog sačuva bilo je **buh** u njima!“), *prasak* (A: „I bilo je **prasak**.“; B: „U cilima Kurnatima, na otoku Smokvici i na Lavsi bilo je izrazito **prasak**. Mi smo imali po dvi tisuče kili **prasak**.“), *udic* (A: „Recimo ja nisan ima **udic**. Okle udice onda, Boga ti?!“), *godin* (A: „Dese **godin** san imala.“, „Imala san tada sedamnaes **godin**.“, „Šesnaes **godin** imala.“, „Osamnaes **godin** san imala, tako. Od šesnaes i po do osamnaes **godin** san skroz bila još čisto slobodna, znaš, ali onda sam poslin osamnaes **godin** poklekla.“, „A šezdese **godin** smo brzo skupa.“, „Kad dojde i muškarac od trideset **godin** kad projde.“, „Godinu đan je stala u Biogradu na Moru i ja san se mislila o dvanaes **godin** sama za sebe.“ – dvije potvrde, „Ajme majko, evo već brzo pededet **godin**!“; B: „Na je imala sedamnaes i po **godin**.“, „Ja san babu imaja, znaš, devedeset četiri **godin**, svaku večer, ja san unda bija mlad dvadeset **godin**...“, „Uvik san na rivi stala, što san imala pe-šes **godin**.“, „Bija san u Zagrebu, ima o tomu pe-šes **godin**.“, „Mriže je zna napravjati, krpati, ali ni ima morda dvadesetipet **godin**.“, „Par ih je bilo koji su entuzijasti, ali sve vako generacij deset **godin** iza mene još i ti još judi donekle još nešto možu.“), *gač* (A:

„Bilo mi je zima, nemaš ni **gač** ni ništa, suknjica i šibaj!“), *koč* (C: „Toteka dese **koč** bude.“), *kok* (A: „I onda san gojila sto **kok**.“), *trišanj* (A: „Imali bi pancete svakakve, **trišanj** i svega pa ja malo podebelila što od doma, što od njih.“), *litar* (A: „Nosin mu dvi o pe **litar** crnoga.“, „Posla ga je da mu ide kod žene i donese pet **litar** vina.“), *kuč* (A: „Čimentano sve do **kuč**.“, „Oko **kuč** sve pojidu.“, „Na krovima naših **kuč** uvik su ti stice.“; B: „Na krovivima od **kuč** stoju ptice.“; C: „Na krovima od **kuč** stoju stice.“, „Na krovovima **kuč** stoju ptice ili stice.“), *ska* ('stube', A: „Pa ćeš viditi pravo gnjizdo što su jarebice prinile među nih vrat i **ska** na sviči.“), *smokav* (A: „Sad je brime od branja **smokav**.“, „Sveti Roko na glavici nosi **smokav** u torbici, pa podili malo dvi.“⁹⁵, „Svi šes smo u gajeti, prinočili bimo u Makirini ispo prove, pokaporte, totoka bimo nabrali puno **smokav**.“; B: „Na Kornatu imamo samo par vlak **smokav**.“, „Pri su ga radili od **smokav** i svega.“, „I njegova mati meni donese tih njegovih **smokav**.“), *bičav* (A: „Lopta o krpe, krpaš, od **bičav**, a ni lako bilo ni **bičav**.“), *vrič* (A: „Zimi bi sve što treba, čupala masline, kopala, sadila, pa ja bi našla po četire-pet **vrič** žita.“), *maslin* (A: „Onda kad bi jesen došla, radilo se oko **maslin**.“; B: „Od **maslin** se dobiva uje.“), *gomil* (A: „Ja priko riv pa priko **gomil** vamo-namo.“), *vrat* (A: „Pa ćeš viditi pravo gnjizdo što su jarebice prinile među nih **vrat** i ska na sviči.“, „Gori ispri kuće, ispri **vrat**.“; B: „A poslin mise ga vidin ispid **vrat**.“), *kun* (B: „udra bi takulin jerbo ima je ijadu i dvista sedandese **kun** penzije.“, „I moli me i turne mi sto **kun** u žep, mi je turnuja i da mi je ručati šta je ostalo. Mora san poisti i turnuja mi je sto **kun** u žep.“; C: „Tridese **kun**, eli?“), *naražan*⁹⁶ (B: „On dolazi i nosi punu kašetu **naražan**.“, „Kad san ja to rekla mojima prijateljicama, one nahrupile u tu sobu, najile se mi **naražan** ko nikad!“), *pršunat*⁹⁷ (B: „A uvečer, osim mramornog kolača i **pršunat**, nije bilo nikakvog

⁹⁵ Godine 1760. otok je bio zahvaćen kugom, nakon koje se proširilo vjerovanje u narodu da ih je spasio sveti Roko. Naime, prema legendi, sveti Roko bio je zaštitnik od bolesti, posebno djece, kojoj se danas pjeva poznata pjesma:

*Sveti Roko na glavici nosi
smokav u torbici
pa podili malo dvi.
Komu jednu, komu dvi,
a momu djetetu* pun karti!*

*obično umjesto toga ime djeteta. Ako ih je više, onda onoga najmlađeg.

U znak zavjeta i zahvalnosti podignuto je svetište na brdu Vršina iz kojega seže pogled na cijeli otok, a od 19. st. radi trajnoga očuvanja običaja, štuje se spomenuti svetac te se svake godine 16. kolovoza slavi nestanak kuge svečanom procesijom.

⁹⁶ N jd. *naranža* ('naranča').

⁹⁷ N jd. *pršunata* ('okruglica od tijesta pržena u ulju s dodatkom mirodija i suhih grožđica').

slakoga.“), *generacij* (B: „Par ih je bilo koji su entuzijasti, ali sve vako **generacij** deset godin iza mene još.“), *situacij* (C: „Uvik bude **situacij**.“), *prič* (C: „**Prič** ima.“, „Ima tih **prič**, to san ja bija uža čuti od starijih“), *štorij* (C: „A bilo je, bilo je tih **štorij**.“), *cigaretov* (C: „Mile, ja kažen, nema više **cigaretov!**“), *majc* (B: „Ima **majc**, fala Bogu!“), *ovac* (A: „Ima san trideset **ovac**.“), *bicigl* (A: „Nonde isto ima prometa, **bicigl**.“), *Luk* (B: „Iz **Luk** smo mi to odili.“),

ali i: godina (A: „Pedese **godina** smo navršili!“, „I onda, nakon sedan **godina** braka mojih roditelja...“, „Sto i nešto **godina**.“, „Tamo smo ostali šest **godina**.“, „Šest **godina**, ali tamo je bilo dobro, ribe puno, ali osama.“)

• s. r.: *ramen* (A: „U djetinjstvu je imala iščašenje **ramen**.“), *jaj* (A: „I lipo bi ja š njima ila i pila, ni bi imali i ovih... **jaj**, imali bi slanine, imali bi pancete svakakve, trišanji i svega, pa ja malo podebelila što od doma, što od njih.“), *imanjev* (A: „Ne bi ti vo ima šta imaš, ni Kurnate ni ovo vodeka, ni **imanjev**.“), *piv* („Mi smo vajda toliko tih **piv** bili popili da je čovik sutradan naručija bager da mu iskopa ispri kuće.“).

Gledamo li omjer broja odstupanja i broja potvrda primjera, vidljivo je da je multi morfem u G mn. svih triju rodova dobro očuvan.

5.2.5. Neujednačenost relacijskih morfema D, L i I mn.

Konzervativni jezični sustavi u množinskim oblicima D, L i I svih triju rodova zadržavaju nesinkretizirane relacijske morfeme iz ishodišnoga sustava (Lukežić, 1998: 94). Tako je u imenica u D mn. u m. i s. r. /om/ ili /em/⁹⁸, a ž. r. /am/⁹⁹; u L mn. u m. i s. r. /ih/ ili /eh/ ili /i/, a ž. r. /ah/; u I mn. m. i s. r. /i/, a ž. r. /ami/ (Lukežić, 1998: 95).

Stariji se zapisi u govoru Murtera podudaraju, stoga je u D, L i I mn. imenica m. r. i s. r. prevladao oblik *-iman*: *tovàriman*, *lašûniman*, *postòliman* *krîžiman*, *lèutiman*, *samâriman*, *krâjiman*, *vâporiman*; *pò(l)jima* dok imenice ž. r. imaju nastavak *-ama* kojemu je prirastao nazalni okluziv *n*: *ženàman*, *dušàman*, *kučàman*, *rukàman*, *divôjkaman*, *màslinaman*, *konìstraman* (Juraga, E., 2004: 258–259; 2010: 26), kao što je i uobičajeno u jugoistočnim govorima (Lisac, 2004: 248). U L mn. imenica ž. r. još se uvijek čuva stariji oblik nastavka -

⁹⁸ U ovih oblika može doći do neutralizacije pa će glasiti /on/ ili /en/.

⁹⁹ Ako se neutraliziralo, onda glasi /an/.

ah (u kučãh, na trãjah), osobito u toponimima: Hrìpe – na Hrìpah, Modrãve – na Modrãvah. Danas sve više prevladaju oblici s nastavkom -aman: na trãjaman, na Hrìpaman, na Modrãvaman, u Krãjinaman (Juraga, E., 2004: 259; 2010: 26).

U zamjenica množinskih oblika D i L oblici nama i vama glase *nân* i *vân* dok u I oblici osobnih zamjenica 1. i 2. l. glase *nâs*, *vâs* (Juraga, E., 2004: 260; 2010: 28).

U pridjeva množinski oblik D m. i ž. r. izjednačen je množinskim oblikom L i I: *dõbriman*, *lîpiman*, *mâliman*, *stâriman*, *vrîdniman*, *trûdniman* (Juraga, E., 2004: 261; 2010: 27).

Novije stanje dano je sljedećom tablicom:

Tablica 5. Množinski oblici D, L i I u deklinaciji imenica, zamjenica i pridjeva

		Starija govorna skupina	Srednja govorna skupina	Mlađa govorna skupina
D mn.	m. r.	<i>našima susjedima, tim brodovima, njiman</i>	<i>gostima, starima, njima, svojima</i>	<i>judima, brodima, Kurnatima, njima</i>
	ž. r.	<i>ženskima(n), svojima ženama</i>	<i>ženama(n), prijateljicama, ovcama</i>	<i>ženskima, ženama, kučama</i>
	s. r.	/	/	/
L mn.	m. r.	<i>feralima, po nima zidima, po prizidima, u mnogim krajevima, u njima</i>	<i>u Kurnati(ma), na sturičima, na krovovima, na tima ribarskim velikima brodovima, u starima postolima</i>	<i>na brodima, na krov(ov)ima,</i>
	ž. r.	<i>u mrižah, u jaslicah, u suknenima bičvama, po tujima kučama, po kučaman, na tima daskama, u rasparanima hulahopama, po gomilicama, na Modravama, u konobama, po gačaman, na rukama, u konobama, o dobrin ženskima</i>	<i>po kučama, po tujima kučaman, po kučah, o tima stvarima, na našima skalama, o dobrin ženama, u Goričinaman, po kučaman, u gačama, u mrižama, na Lukama</i>	<i>na lignjama, o ženskima, na Podvrščima</i>
	s. r.	/	/	/

I mn.	m. r.	<i>rogiman, gliserima, srpima, bogatima, s namin, ali i: s nama(n), š njima, nekiman</i>	<i>s nama(n), s nas ('s nama'), š njima</i>	<i>rozima, š/s njima</i>
	ž. r.	<i>svojima rukama, s triman ženskiman, (sa) daskaman</i>	<i>sa naranžama, z biciglama, rukama, škaraman, sa vričama, sa vričama</i>	<i>s babama, z/sa biciklama, z biciklaman</i>
	s. r.	/	/	/

U sve tri govorne skupine D mn. imenica i zamjenica m. r. ima nastavak *-ima*, odnosno izgubljen je okluziv *n* na njegovome dočetu¹⁰⁰, u ž. r. nastavak je ostao isti: *-ama(n)*.

U L mn. imenica i zamjenica m. r. potvrđen je nastavak *-ima* bez okluziva *n* na njegovome dočetu i to sustavno u svim govornim skupinama. U ž. r. imenica je potvrđen stariji nastavak *-ah* i *-ama(n)* u starijoj i srednjoj govornoj skupini dok je u mlađoj govornoj skupini potvrđen isključivo nastavak *-ama*, kao i u L zamjenica m. i ž. r. U L mn. pridjeva m. i ž. r. potvrđen je nastavak *-im(a)* te dvije ovjere jedninskoga oblika u primjeru *dobrin ženskima* u starijoj i srednjoj govornoj skupini.

U I mn. imenica m. r. potvrđen je nastavak *-ima* također bez okluziva *n* u sve tri govorne skupine dok je nastavak *-ama(n)* u imenica ž. r. ostao nepromijenjen u sve tri govorne skupine. U zamjenica I mn. m. r. je potvrđen stariji oblik *s namin* u starijoj govornoj skupini.

Sve gore navedeno potvrđuje sinkretizam množinskih oblika D, L i I. U usporedbi sa starijim stanjem ženski je rod sustavno ostao nepromijenjen, kao i muški rod kod kojega je uočena veća redukcija okluziva u odnosu na starije stanje prema čijim je zapisima zabilježen isključivo oblik s okluzivom. Usto, L mn. imenica ž. r. najbolje čuva stariji nastavak *-ah*. U budućim se vremenima očekuje potpuna redukcija okluziva.

5.2.6. Unifikacija /u/ u 3. l. mn. prezenta

U 3. l. mn. prezenta sačuvan je stari nastavak *-u*: *vīdu, nōsu, m̃gru, r̃đdu, govóru, sidũ, znadũ, berũ, muzũ, sičũ, kr̃đdu, živũ, m̃ru, k̃paju, ṽslaju, pečũ* (Juraga, E., 2004: 263; 2010:

¹⁰⁰ U zamjenica D mn. m. r. potvrđen je samo jedan primjer (*njiman*) u starijoj govornoj skupini koji dokazuje da još uvijek nije riječ o sustavnoj promjeni.

30). Ova je alteritetna značajka prisutna i danas u jednakoj mjeri u svim trima govornim skupinama bez izmjene (A: *topu, stavu, držu, peču, radu, možu, sidu, sletu, odmoru, ženu, rastavu, trpu, moru, radu, govoru, dolazu, teču, nosu, iđu, uču, skoču, hranu, vodu*; B: *kupu, radu, reču, stoju, pokvaru, peču, radu, sidu, ženu se, možu, govoru, restu, sidu, tražu, poprimu*; C: *govoru, uču, držu, peču, teču, stoju, restu, radu, kuvaju, nosu, utopu, ne moru, ne razumu*).

Zbog zatečene neizmijenjenosti u ovjerama prezenta 3. l. mn. u odnosu na starije zapise, dokazana je stabilnost koja upućuje na zadržanu nepromjenjivost u budućim vremenima.

6. Zaključak

Predmet su istraživanja ovoga rada novije jezične mijene u govoru Murtera. Jezične su mijene promatrane na fonološkoj i morfološkoj razini kroz tri različite dobne skupine informanata te su uspoređene s rezultatima dosadašnjih istraživanja. Pripadnost čakavskomu narječju utvrđeno je alijetetima i alteritetima.

Na fonološkoj su razini najistaknutije jezične mijene vidljive u pojavi zamjenice *ča* i njezinih oblika, prijelaza **ę > /a/* iza palatala, cakavizma i rotacizma. U odnosu na starije zapise (2004. i 2010. g.), zamjenica *ča* i njezini oblici već su ranije bili izloženi mijenama, odnosno prevlasti štokavizacije nad čakavskim oblicima (*šta, ničega, ništa, nešto*) pored oblika *čigov* čija izloženost utjecajima nije upitna. Prijelaz **ę > /a/* iza palatala, cakavizam i rotacizam su značajke koje se povlače iz jezičnoga sustava.

Čakavska tendencija jake vokalnosti zadržat će se u zatvaranju fonema */ā/* u */ā̃/* uz blagu tendenciju gubljenja. S obzirom na to da su prijelaz *čk > šk* i redukcija konsonanata *t, d* i *k* u opoziciji – prvo je sustavno zabilježeno dok se drugo polako gubi u svim govornim skupinama – slabljenje šumnika na dočetu zatvorena sloga ovisit će o utjecaju standardnoga jezika. Nestabilnom se značajkom smatra i izjednačenje prijedloga *iz* i *s* u jedan oblik, no ipak je još uvijek prisutna u svim govornim skupinama. Skupina */čr/* polako prelazi u */cr/*, odnosno prati čakavski razvoj. Izmjena u sustavu glede nepostojanja afrikate */ʒ/* ovisit će o štokavskome utjecaju, kao i čakavske nepreventivne vokalizacije koja mu polako podliježe. Ostale konsonantske značajke (prijelaz *f > h, h > v*, u nešto manjoj mjeri *g > r*) tendiraju prema gubljenju iz sustava. Novina je da je konsonantski inventar uvećan za fonem *f*.

Šćakavizam je uglavnom ostao dobro očuvan, kao i neutralizacija */m/* u */n/*, iako se kod nje očekuju veća odstupanja. Najveća se stabilnost u sustavu vidi u redukciji dočetnoga */-*

l/, skupinama /šk/, /šp/ i /št/ te ikavskome refleksu jata, čija je manja tendencija gubljenja pripisana utjecaju standardnoga jezika i usputnomu zabilježenom.

Na morfološkoj su razini najistaknutije jezične mijene vidljive u pojavi neproširene osnove u jednosložnih imenica m. r. koje bilježe poneka odstupanja, no one će ipak zadržati svoj oblik. Značajka neujednačenosti relacijskih morfema D, L i I mn., koja je u govoru Murtera prešla u sinkretizam, ima manjih izmjena u m. r., no može se reći da je kao i u ž. r. ostala nepromijenjena.

Ništični relacijski morfem u G mn. svih triju rodova je vrlo stabilna značajka, a najveća se stabilnost u sustavu vidi u oblicima glagola *biti* za tvorbu kondicionala, skupinama /jt/ i /jd/, nerelacijskome morfemu /ov/ ili /ev/ u G mn. imenica m. r. te u unifikaciji /u/ u 3. l. mn. prezenta.

Novije jezične mijene u govoru Murtera u odnosu na starije zapise najvećma su zapažene na fonološkoj razini dok se na morfološkoj razini bilježe minimalne promjene. Buduće će mijene više ovisiti o utjecaju drugih jezičnih sustava kojima je murterski govor izložen nego li pratiti čakavski razvoj koji mu je svojstven. Čuvanjem starijih oblika može se ublažiti neizbježni utjecaj.

7. Literatura

- Martina Bašić i Marija Malnar Jurišić, „Hrvatska dijalektološka istraživanja – ščëra, danäs, jùtra“, *Croatica*, vol. 40, br. 60, 63–74, Zagreb, 2016.
- Martina Bašić, „The analysis of the social network from the quantitative sociolinguistic research of the local vernacular of Crikvenica“, u: Marija Brala-Vukanović i Anita Memišević, *Language and its effects: proceedings from the CALS Conference 2017*, 153–167, Peter Lang, Berlin, 2019.
- Dijana Ćurković i Perina Vukša, „Baka i unuk – generacijske razlike u govoru Blatnice Pokupske“, Bežen, A. i Blažeka, Đ., *Međimurski filološki dani 1*, 113–121, Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2011.
- Alexander Douglas Hoyt, *Hrvatski jezik u Zagrebu*, Hrvatska sveučilišna naknada, Zagreb, 2012.
- Antea Juraga, *Murterska čakavština u poeziji Ive Šikića Balare*, Završni rad, Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci, 2018.
- Edo Juraga, „Neke osobine i osobitosti murterskog govora“, *Murterski godišnjak*, br. 2, 253–268, Ogranak Matice hrvatske Murter, 2004.

- Edo Juraga, *Rječnik govora otoka Murtera*, Ogranak Matice hrvatske Murter; Županijski muzej Šibenik, Murter – Šibenik, 2010.
- Ante Jurić, „Leksik murterske toponimije“ i Vladimir Skračić, *Toponimija otoka Murtera*, 321–335, Sveučilište u Zadru, Centar za jadranska onomastička istraživanja, Zadar, 2010.
- Ante Jurić, „Fonološki sustav govora Okruga Gornjeg“, *Hrvatski dijalektološki zbornik*, 24, 143–181, 2020.
- Ante Jurić i Vladimir Skračić, „Prezentacija građe – korpus suvremenih toponima“, u: Vladimir Skračić, *Toponimija otoka Murtera*, 142–144, Sveučilište u Zadru, Centar za jadranska onomastička istraživanja, Zadar, 2010.
- Dunja Jutronic, *Splitski govor: Od vapura do trajekta*, Naklada Bošković, Split, 2010.
- Mate Kapović, *Čiji je jezik?*, Algoritam, Zagreb, 2010.
- Stipe Kekez, *Hrvatski gradski govori s posebnim osvrtom na pulski govor*, doktorska disertacija, Filozofski fakultet u Zagrebu, 2018.
- Josip Lisac, „Mjesto murterskoga govora u čakavskom narječju“, *Murterski godišnjak*, br. 2, 245–251, Ogranak Matice hrvatske Murter, 2004.
- Josip Lisac, *Hrvatska dijalektologija 2: Čakavsko narječje*, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb, 2009.
- Iva Lukežić, *Govori Klane i Studene*, Libellus, Crikvenica, 1998.
- Iva Lukežić, *Zajednička povijest hrvatskih narječja, 1. Fonologija*, Hrvatska sveučilišna naklada, Filozofski fakultet u Rijeci, Katedra Čakavskoga sabora Grobnišćine, Zagreb, 2012.
- Iva Lukežić, *Zajednička povijest hrvatskih narječja, 2. Morfologija*, Hrvatska sveučilišna naklada, Filozofski fakultet u Rijeci, Katedra Čakavskoga sabora Grobnišćine, Zagreb, 2015.
- Iva Lukežić, „Promjene šumnika na dočetu zatvorena sloga u čakavskome narječju“, ur. Diana Stolac, *Od fonologije do leksikologije, Zbornik u čast Mariji Turk*, 161–183, Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet, Odsjek za kroatistiku, Biblioteka časopisa Fluminensia, Rijeka, 2018.
- Mira Menac-Mihalić, „Glagolski pridjev radni u Murteru“, *Suvremena lingvistika*, vol. 43–44, no. 1-2, 185-190, 1997.
- Ivan Miškulin, *Jezične mijene u govoru Trviža*, Diplomski rad, Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci, 2019.
- Milan Moguš, *Čakavsko narječje*, Školska knjiga, Zagreb, 1977.

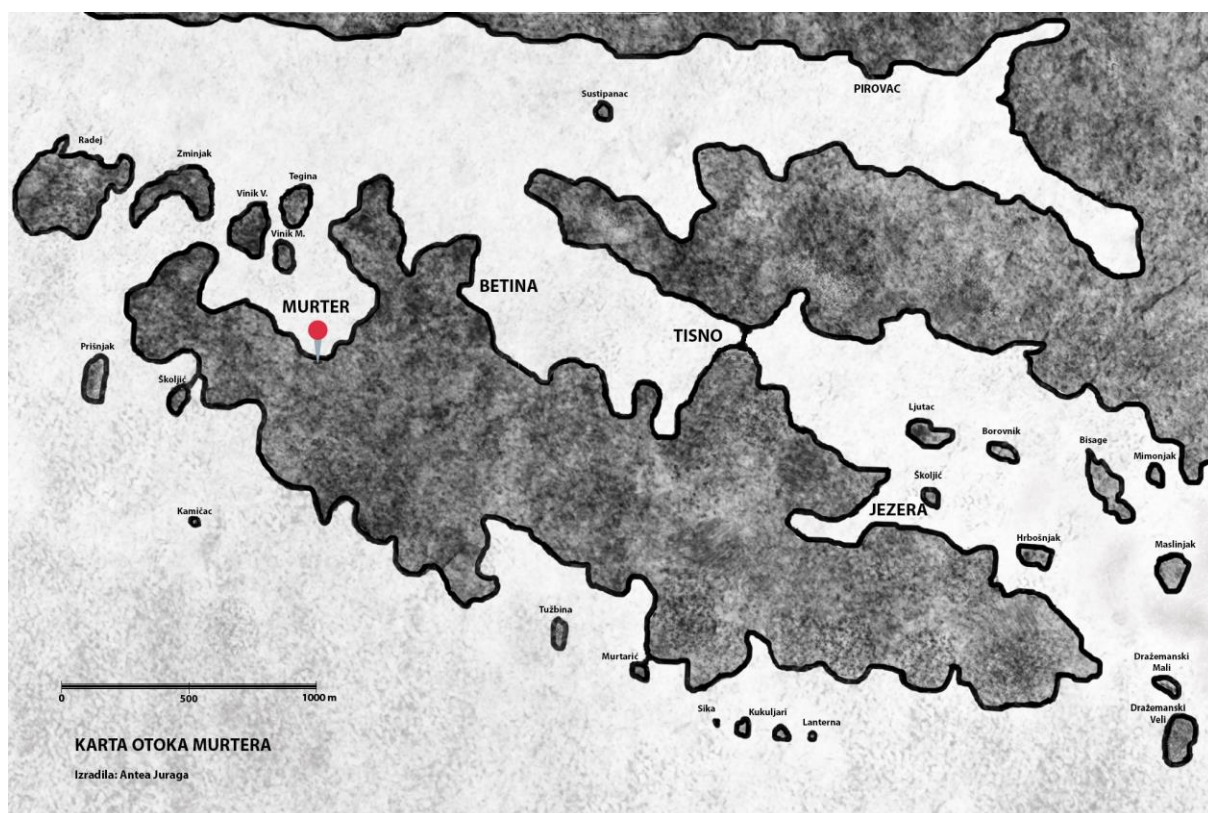
- Milan Skračić, „Murter – naše malo misto“, *Murterski godišnjak*, br. 4, 209–271, Ogranak Matice hrvatske Murter, 2006.
- Ivana Škevin, „Između arhaičnog (romanskog) i standardnog (hrvatskog) jezičnog elementa: koineizacija otočnih varijeteta“, *Zbornik radova Aktualna istraživanja u primijenjenoj lingvistici*, 171–184, Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku (HDPL), Osijek, 2012.
- Ivana Škevin, „Koineizacija iz semiotičkoga kuta, primjer betinskoga semiotičkog prostora“, *FLUMINENSIA*, br. 1, god. 25, 167–180, 2013.
- Ivana Škevin, „Dialect levelling and the change of semiotic space“, *Methods in dialectology XV*, 281–304, Groningen, Nizozemska, 2014.
- Silvana Vranić, *Čakavski ekavski dijalekt: sustav i podsustavi*. Filozofski fakultet u Rijeci, Odsjek za kroatistiku, Rijeka, 2005.
- Silvana Vranić, „Prilog istraživanju leksičkih promjena u govoru Vrbnika na otoku Krku“, Jakša Primorac i Sanja Holjevac, *knj. 59: Istarske i Kvarnerske teme: radovi sa znanstvenoga skupa Etnološke i folklorističke znanosti u Kvarnerskome primorju i Istri u 19. i 20. stoljeću, Rijeka, 11. – 12. listopada 2013.: Zbornik za narodni život i običaje*, 87–98, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 2017.
- Silvana Vranić i Sanja Zubčić, „Contemporary linguistic situation in dialects of smaller urban centres and dialect points that gravitate towards them in the northern Čakavian area“, Anita Peti-Stanić i Milan-Mateusz Stanojević, *Standardni jezici i sociolekti u 21. stoljeću / Standard languages and sociolects in 21 century*, HDPL, Svučilište u Dubrovniku: Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku, 2013.
- Silvana Vranić i Sanja Zubčić, „Hrvatska narječja, dijalekti i govori u 20. stoljeću“, *Povijest hrvatskoga jezika*, ur. Ante Bičanić, 5. knjiga, 525–579, Zagreb, Croatica, 2018.
- Sanja Zubčić i Darja Šupljika, „Jezične mijene u grobničkom govoru“, *Hrvatski dijalektološki zbornik*, 20, 249–267, 2016.

Internetski izvori:

- Turistička zajednica općine Murter-Kornati, *Tko su Kurnatari?*, objavljeno 2019., preuzeto 10. listopada 2020., <https://www.tzo-murter.hr/hr/istrazi/kornati/tko-su-kurnatari>.
- Turistička zajednica općine Murter-Kornati, *Blagdan sv. Roka*, objavljeno 2019., preuzeto 15. studenoga 2020., <https://www.tzo-murter.hr/hr/dogadanja/sveti-roko>.

8. Prilozi

8. 1. Karta otoka Murtera

Slika 1: Karta otoka Murtera

8.2. Ogledi govora

8.2.1. Primjer dijela ogleda govora ispitanika starije govorne skupine

(o radu nekada)

Vilma:

„Rådilo se u poluprìvredi, sãmo u poluprìvredi, ništa drùgo. Tò je bija živõt i ràd i svè. Lìti, ùnda kãd smo ugrãdili ovù kùču, ònda san se lìti bãvila turizmùn, a zìmi bi svè štò trèba, čùpala mäsline, kòpala, sãdila, pa jã bi našla po četìre, po četìre-pèt vrìč žìta. Mì smo žìto kosìli, sřpima, mètñuli ga u vrìče, u snòpe i ònda smo mì túkli sa daskãman to žìto i túkli u kònobama ovãko... dã je lõkãl, tòte bì se u kònobu bãcilo dvã-trì brìmena žìta i ònda bìmo ga nãjpri túkli po glãsu, ònda bìmo ga túkli daskãman, ònda bì ga trèba razvìjati, ònda bìmo ga kãd meštrã bũde prãvi, na mũ i razvìjati je, ùnda tèk u vrìču ga stãviti i s_otìn sãn prãjce hrãnila. Èto tì, tãkvi je tò bija živõt.“

(o djetinjstvu)

Mile:

„A Gangarõ, jã san tí, ne znãn kòlko san ìmã, blìzu gödinu dãn, gödinu i pò, san jã ìša š njìma u kaiču, u batèlu (batèl tò je kaič), ê, na dvã vèsła, màti, otãc i jã po_p_ròvun i kòza s nãma i kòzlič. Ê, i dõšli smo na Gangarõ i tãmo su, nòrmalno, nì ìšli kopàti, obrađivali màsline. I jedãn dãn ìdemo na drùgi òtok Žìžanj se zòve, ê. I onì su kopàli, a jã pòšto san bija màli, od gödinu i pò dãn, tãmãn san pòčeja bija hòditi, dvì, ne znãn. I jã san ožèdnija, oglãdnija i mènì kãre màti da néka, èno tí kòza, pa cìcaj! Êli, kòza ìmala mlìko, Bòže mój, jèr je ìmala kòzliča. Jã san ìša tãmo, òndã mè kòza rògiman, glavùn pogodila i kvrãgu san jã poletija dvã mètra dãje kozè. I ùndã se òtãc jùtija na màter, kãže: „ùbìt će mì kòza dìte, a tí si ga dãla kòzi!“ Jã san bija glãdan. Èto tí, kãko san ti jã... I tãko je bìlo svãki dãn, êli, uvìk si ìša, jã nisãn, àli mìslin, kolìko se síčan pòsli, kasnìje kã san bija màlo starìji, kãko je bija živòt i tò tí je bìlo àjme, màjko!“

(o djetinjstvu)

Mate:

„Mì bìmo se igrãli na patalìbere, igrãli smo se na bãdavicu, znãš òno, tèci-tèci i kò kòga tãkne, àjde sãd tí lovìš. I kè su jòš bìle? Grãnicãr, tò ìma i sãda, a tò je vèč morãlo ìmati lõptu za_tò. A lõptu smo mì naçinjali od stãre bìčve dìl i òndã bìmo tò oplãli ùnutra i nabìli slãme. Òndã bìmo šòpali, ìšli bìmo u pòje, al nìsi smìja tãmo dè je žìto u Murtèru rècimo. Àko te nãjde, gotòv si! Nègo tãmo dì je pokòšeno. I òndã kãd bìmo igrãli ni bìlo, kãkve bãte „Nike“ ìli bìlo kãkve. Mãkakvi! Igrãlo se u suknènima bìčvama. I òndã je tò bìlo strnìšte, tò se strnìšče zovè, òko pokòšenoga žìta, vãko volìko vìsoko. Òndã bìmo svì ostãli bèz pòplata jèrbo nò bodè, àli mì smo ùporno šòpali i igrãli. Ê, àli izmišjãli smo ìgre kòje sãda od ovè dìçine... krèativniji smo bìli u tòmú siromãštvu. Mì smo se morãli snãlaziti. Rècimo ja nìsan ìma ùdic. Òkle ùdice òndã bògati? Òndã san jã o_žìce naçinjã ùdicu sam i lõvija rìbu ìli òsti prãve za ovè ràke štã idũ màle onè grmãje. Tò bì jã svè nãçinija od pìruna, pa bì bãba vikãla: „A pirũn?! Pirũn! Mate, pirũn!“, a pirũni su bìli òd_vraga. To kad bì se oprãlo ù_moru, tò bì zarùzavilo. Òdma bì zarùzavilo i kãd bì se dõšlo p_rvi dãn, nãjpri se morãlo oprãti suđè. Suđè je bìlo trì-çetìri pìruna, imãli smo nèki pèhar, drvenì, tò je bìlo da mètñìmo prãske i tò i jòš je bija nèki pijãt. Àli nãjpri oprãti suđè, a tò je bìlo trì-çetìri pirũna i dvì-trì zlice. Tò bì sãma rùzina bìla u tòmú, òndã dòli nã_more, na sabũn...“

8.2.2. Primjer dijela ogleda govora ispitanika srednje govorne skupine

(o životu, nekada i sada)

Boris:

„Puno je uje skupo prama nekada. I vino. Tò neka kò je mào vina imàja, nìko ga nì pija, nègo svàki pròdaja. Àko si dvì mìre učìnija, òndā si pròdā prāvoga vina jèr je đinar bija vèliki, a vino je bìlo kà hrǎna je išlo, a nì bìlo cùkra i vodè. U_nò dōba nì imà nìko prāvoga vina. Špuntālo bì se od svākoga, nisi nì sùda imàja prāvoga, nì bìlo kémija i òndā bì se svāšta pìlo. I bevānda i kvasīna. Bìlo je svèga, siromāštva, bijéde kād san bija dīte kà tì. Natjèca se kò će dōbiti đinar kòd ovìh vikendāsev. Kād nèko mi danās rèčè da se slābo živè, mèni tò... jā tū rīč ne mògu prožvákati!“

„Izvadija san vèč pedèse kili kàpule i višè jer sùtra vèč pùnin Māđaru vriču. Ako je vriča dèset kili, tò tì je stò kùn. Prkučèr je uzeja Frāncuz dèse kili kàpule i pèt kili pomidōr, òdnija u Frāncusku. Jā san kùpija tavāju za stò onì vèliki štā je vākva... štā su bārski stōli za fèšte, vānjski ni stōli štā se rāsklapaju, latèni nì, biču dvā i pō mètra tì stōli. Za_tì stōl san uzeja tavāju, dvā mètra je stò, mīslin da san kùpija dvā i pō mètra i onè šćipalice štā se uvukivaju da drži jërbo je vānka, a stōl se cìli skùnkula štā stojì na kiši. I òndā san ga tò kùpija za_tū kapūlu i tè pomidōre i šćipalice. Àli nìko tò ne sādì danās. Devedèse dèvet zárez dèvet pòsto je pòje u lèdini. Nìko! Nìšta!“

(o mladosti)

Ivan:

„Jā se nājviše sīčān, zāto san i prèn spomènuja mladōsti svōga djètinjstva, tìh dān kād san bija s đidun i bābun u Kurnāti. Tò su mèni bìli...jā sam imà krāsnu mlādost kào dīte, imà san prāve roditelje, kī su vājki bìli u slòzi, júbavi i u rēdu. U našoj kùči je vājki bija rēd, sklād. Nìkad nìje bìlo grūbih rīči, nìkad nìje bìlo nìšta štò nìje nòrmalno, a òndā san cìlo lito, pòšto su mī òtāc i māti bìli rādni, ònì bì rādili i òndā bì nì mène, danās se zātvari škōla, ùkricali ù_brod, s nāman i đidun i bābun u Kurnāti i jā bì dvā i pō misèca učìnija na Smòkvici u Kurnāti s bābun i đidun. Tò su mī bìli nājlišji dāni, a nājviše se od tōga svèga sīčān kà bì išli nāvečer lèči. Ležāli smo, bìla je pòsteja o_pršōne i pō i pòsteja o_pršōne. Vōde je lèžā dīde, kà gospodār, sām, separāto kà krāj, a vōde jā i bāba. Ùndā bì mèni bāba rēkla: ājmo, Īvica, mōliti Bōga. Obavèzno se ùvečer mōlilo Bōga, āli Ivica je bija nēstašan, dīte, jā san tēka cìli dān. Ne bì jā izmōlija ni pō Očenāša, jā bì zāspa. I ùndā bì mē nā budila: „Ājmo, Īvice, mōliti Bōga!“ Òndā bì se dīde na_njū razljútija: „Pūšti māloga nēka spī, bùde li ga vōja, nāmolit će

se u živõtu!“ Tõ Bõže äko bùde tija mòliti Bõga. Tãko da san tõte... I õndã je... Mî smo bìli rëlativno dõsta dobrostõječa obítelj, jërbo mî je õtãc ìša dõsta ràno nã brod (...) Ôn je õma ràno zãvršija za kapetãna na tíma rìbarskim vèlikima brõdovima, tãko da je u nãšu kùču dõlazija frìški nõvac i õndã se žìvilo, Bõže mòj, za rãzliku od nèkih júdi dõsta bòlje, õndã bìmo mî, àli ìsto je svè tõ bìlo pod bãbinin kjúčun. Bãba je ìmãla skrìnju, a u skrìnji je bìja ovãko jedãn prètinac i tõte su stãle defìcije: tõte je stã cùkãr na kòcke, nãš, äko je bìla kojã kèksa i tãko tõ je tõte stãlo. Ê tõ se otvãrãlo kã sèzam kãd se otvãrã. Nèma, bãba je tõ držãla pòd kontrólun. Èto tãko, a štõ se tíče mlãdosti, jã sam prõveja cìlu mlãdost u Mùrtëru. Jã san tí žìvija prije u Gorìčinaman, nãš dì je bìja, dì tí je tètãk Rùnje, pa od nje njegõve onè, prãvo gõre u Gorìčine, pèta-šèsta kùča. Tõte san tí jã žìvija. U mlãdosti san bìja mãlo žìvahan, bìja san vrãgometan, tãko san vãjk.“

(o Kornatima)

„Pri su Kurnãti bìli mãle sìtne kùčice lípo narédane jèdna na drùgu; jèdna je imãla terãcu, jèdna je imãla kròv, pa je jèdna bìla bèz kròva, bèz ìšta, pa õndã opèt svè. Tõ je bìlo na Smòkvici. Tõ je bìlo nèšto prèkrasno, a líti bì tõte bilo svè krcãto ljúdi, razùmìš. A sãd je svè krcãto brõdova, tùjih jezìkov, júdi govòrù, stòtina jezìkov se tõte okriče, ne mòreš povíriti tí iz svõje kùče, po dvadèset dãn ne vidiš mòre, a vò ti je kùča, a vò tí je mòre i vò se nacìta óvdje, jèdna onã od dvadèset mètri, tãko da su Kornãti, Kornãti su, jõš ìma nèki pòrat dè nìsu ìznikli nèki restorãni, tõ se dõnekle sačúvalo, àli vãmo dì su izãšli restorãni, tõ jèdnostavno nèmaš õsnove pòjti u Kurnãte. Tõ je toliko, kãžen tí, narùšeno da je...nèma...mìslin, prìgazili su i prírodu i mòralni nãčin žìvõtã i svè. Nèma vùše. Štã čèš tí sãda te mùškè i žènske, tõ ìde gòlo, tõ ìde svãkako, tõte nèma vùše rèda nì pròtokola, nì nìšta, svè u jèdnoj pòhlepi za nõvcun. Tã pòhlepa za nõvcùn svè dozvojãva, a tãkvi dozvojãva i nèred i nèmoral i svãšta. Svè su drùge slìke. Pãzi, tí si ùžã pròjti nãšima ùlicama, sãd su mène podsjetile ònè trì-četìre sidù vòde u ùlici, tãko se pri u svãkoj ùlici sìdilo.“

(o muškìm cipelama)

Neda:

„Tõ mì je uvìk u glãvi kãko mì je mãti bìla kúpila postóle mùškè, znãš, u nõ vrìme. A jã san mòžda ìšla u trèci ili četvrti õsnovne škòle. I mãti ìde u Šìbenik i jã cìla srìtna, supérba, rèkli bì stãri, dõjču mì postóli iz Šìbenika! I mãti dolãzi i jã pridã_nju: „Èsi, mãjo, kúpila postóle?“ „Jè, kúpila san tí postóle.“ Kã jã na škãtulu, òtvorìn škãtulu, mùškì postóli, sokulãši

vâko do_dvã. Ovâko còkule na špigëtu. Muškë! Ja kâjen: „Jã to nëçu nosìti!“ i u plãč, nõrmalno, a mãti ne popûšta: „Ïli tî je tò ìli tî je ništa!“, a jã plãçi, plãçi i nëma ništa, ne vrîdi plãkati, a mãti úzme postóle i u štröp bâci, razumiš, u štröp. Stojû postóle u štröpu, a jã ìðën u stârima postólìma. E ništa, štã çu sãda? Nëma... Dõnila san òdma skãle, namìstila ih u štröp i skãlala sãma postóle, obûla ìh i razdrîla. Nãçi nî bìlo popúštãti, kãko je... Èto tò je jëdna dogodóvština. Ìma ìh, sãmo kò çe se sã sîtiti!“

8.2.3. Primjer dijela ogleda govora ispitanika mlađe govorne skupine

(o izlasku)

Matej:

„Hòdili smo vãnka u ìzlazak, jã i jedãñ Šìbenčanin, mornãr. Mî smo bìli u ìstoj vãrdi u ìstoj smjèni. Íðemo mî vãnka i sãd je tôte bìja jedãñ kã i... onò klüb jedãñ, ìma ìsto kã i kòd nãs pétak-sùbota, zãbava. I tò je jedãñ bãš bìla subòta i tôte je bìja jedãñ kã „irish pub“, jedãñ klüb i mî tôte bìli, oglãdnilì u nèku ùru, a mî mórãli u_dvì ùre nã_brod, vëç je bìla ùra skóro. Bìlo je to blìzu pòrta, pa nãs ni bìlo brìge, brzo smo bìli nãzãd. I mî u tî „fast food“ narúçili mî svãki po bürger i sãd čekamo onò, cìla fìla stojì, kolóna. Izãšli mî vãnka čekati i jã govórìn, Mîle se tî mãli zovë. Mîle, jã kãžën, nëma vîše cigarètov! A kãže òn mënì: „Nëman ni jã!“, a nèki dëçko sa bãnde pãli tamãn španjulët. Jã govórìn, pìtat çëmo vòga tù, pa kãko jë, štã kã nëmamo vîše, a çùješ ovòga: „A štã si rëko? Jã iz Mëtkoviãa“, govóri nãmo u Bãmburiju. I òndã nãs je vozìja u pòrat, bìla fëšta.“

(o zimskim danima na Kornatima)

Luka:

„Ujùtro se digne u sëam mãnje kvãrat tãkò i òndã se svë sprémi, èli, skùva se káva, çãj, nãpijë se, pòpijë i òndã se, mãlo namãžen na krùva mãlo marmelãde i mãsline, pa se pojìdë, lãgano se sprémìti i òndã prvo na mrìže. Znãçi, òndã se... Glëdamo dì su kavicãli, menãli i òndã na pòšte, digne se mrìže, òndã se vîdi kãkva je rìba, štã je, pa se dõjde nãzãd zã_rivu, svë se prìberë, mrìžu, vîdi se, kãže prìkalati, èli, prìkalãmo mrìže i òndã u mãsline. Úzmu se kòhe i spìza štã trìba. Íðe se gori, òndã se çúpa, jëdni nõsu vrìçe, jëdni çúpaju, jëdni skúpjaju po pódù... Òndã òko trì ùre se òpet ìðe utopìti mrìže. Òndã òpet na drùgu pòštu da se utòpi i kãd se utòpu mrìže, òndã lãgano na lìgnje. Upãliti svìçu i dvì-trì ùre na lìgnjama

postāti. Öndā nàzad zà_rivu, nàzad zà_rivu i öpet mälö pojìsti, poglédati televíziju i lèči. I öpet tåko svåki dån.“

8.3. Tablice

Popis tablica:

- 8.3.1. Tablica 1. Refleks jata prema kategorijama u govornim skupinama
- 8.3.2. Tablica 2. Redukcija konsonanta u slabljenju šumnika na dočetu sloga
- 8.3.3. Tablica 3. Skupine /šk/, /šp/ i /št/ u primljenica
- 8.3.4. Tablica 4. Glagol **iti* i skupine /jt/ i /jd/
- 8.3.5. Tablica 5. Množinski oblici D, L i I u deklinaciji imenica, zamjenica i pridjeva

8.4. Grafikoni

Popis grafikona:

Grafikon 1. Usporedba pojavnosti oblika glagola **iti* po govornim skupinama

9. Sažetak

Predmet su analize ovoga rada novije jezične mijene u govoru Murtera. Analiza jezičnih značajki provedena je na fonološkoj i morfološkoj razini prema kriterijima kojima se određuje pripadnost pojedinoga govora čakavskomu narječju. Novije su mijene uspoređene s rezultatima dosadašnjih istraživanja o govoru Murtera.

Novije jezične mijene u govoru Murtera u odnosu na starije zapise najvećma su zapažene na fonološkoj razini dok su na morfološkoj razini promjene minimalne. Buduće će mijene više ovisiti o utjecajima drugih jezičnih sustava kojima je murterski govor izložen, nego li pratiti čakavski razvoj koji mu je svojstven.

Ključne riječi: čakavsko narječje, južnočakavski ikavski dijalekt, govor Murtera, jezične mijene

Summary

The subject of the analysis of this paper are recent linguistic changes in the speech of Murter. The analysis of linguistic features was carried out at the phonological and morphological level according to the criteria that determine the affiliation of an individual speech to the Chakavian dialect. Recent changes have been compared with the results of previous research on Murter's speech.

Newer linguistic changes in the speech of Murter in relation with older records are most noticeable at the phonological level, while at the morphological level are minimal. Future changes will depend more on the other influences to which the language system is exposed than on the Chakavian development inherent in it.

Key words: Chakavian dialect, Southchakavian ikavian dialect, Murter's speech, language changes